

Η ΕΝ URPSALA ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΗΣ ΚΑΙΝΗΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΝ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑΠΕΝΤΑΕΤΙΑΝ (1930 - 1965)

Υ Π Ο

Ἀρχιμ. ΕΥΣΕΒΙΟΥ—ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΒΙΤΤΗ

8. ΚΑΙΝΟΔΙΑΘΗΚΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΟΛΟΓΙΑ

Ὡς ἤδη ἐλέχθη τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Σχολῆς τῆς Uppsala ἐστράφη καὶ εἰς τὸ γόνιμον ὄσον καὶ ἄγνωστον ἔδαφος τῆς ἐκκλησιολογίας τῆς Καινῆς Διαθήκης. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἡ σχολὴ ἀκολουθεῖ τὸ γενικώτερον ρεῦμα καὶ τὴν στροφὴν τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐνδιαφέροντος περὶ τὰ ἐκκλησιολογικὰ θέματα, ὅπερ παρατηρεῖται εἰς τοὺς κόλπους τῆς διαμαρτυρομένης θεολογίας κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας.

Ἡ συμβολὴ τῆς ἐρμηνευτικῆς θεολογίας ὑπῆρξε σημαντικωτάτη εἰς τὰ ἐκκλησιολογικὰ θέματα κατὰ τὸν Καθηγητὴν Bring³². Ἡ ἐρμηνευτικὴ θεολογία τῆς σχολῆς τῆς Uppsala ἐβοήθησεν εἰς μίαν σημαντικὴν θεώρησιν τῆς σπουδαιότητος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ πῶς ἡ πρωτοχριστιανικὴ σκέψις ἐβλεπε τὸ θέμα. Οὕτως ἡ ἔρευνα ὠδήγησεν εἰς τὴν διαπίστωσιν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀποτελεῖ ἐκπτώσιν ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ κηρύγματος τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ὑπεστήριξεν ἡ φιλελευθέρᾳ Θεολογία τῶν ἄκρων, ἰσχυριζομένη, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐκήρυξε τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀντ' αὐτῆς ἦλθεν ἡ Ἐκκλησία. Τοῦναντίον ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ σκοπὸν τοῦ κηρύγματος τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἐρμηνευτικὴ ἔρευνα τῆς σχολῆς τῆς Uppsala δὲν ἠκολούθησε τὴν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἄγουσαν ὁδὸν διὰ τοῦ Λουθήρου, ἀλλὰ ἠκολούθησεν ἄλλην κατεύθυνσιν.

Συναφῆς πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν Ἐκκλησίαν γενικῶς ὑπῆρξεν ἡ στροφὴ τοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ πρὸς τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας τόσον τῆς πρωτοχριστιανικῆς ὄσον καὶ τῆς σημερινῆς. Τοῦτο εἶναι ἐμφανὲς εἰς τὰς σχετικὰς ἐργασίας, αἵτινες εἶδον τὸ φῶς εἰς τοὺς κόλπους τῆς σχολῆς τῆς Uppsala.

Σημαντικὸν ἐπίτευγμα τῶν ἐρευνῶν αὐτῶν εἶναι τὸ ὅτι ἐβοηθήθη ἡ ἀνανέωσις τῶν ἀπόψεων τῆς ἐρμηνευτικῆς Θεολογίας διὰ τὸν ἀρχέγονον Χριστιανισμὸν. Μὲ τὸ θέμα αὐτό, ἢ μᾶλλον, μὲ τὰ θέματα αὐτὰ ἠσχολήθησαν ἰδιαι-

32. Μνημ. ἔργ.

τέρως οἱ Fridrichsen, Riesenfeld, Ake Ström καὶ ἄλλοι. Ὁ τελευταῖος ἤρχισε τὰς ἐρεῦνας τοῦ ἐπηρεασμένους πολὺ ἀπὸ τὰς ἐρεῦνας τῆς θρησκευολογίας, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ παρέμεινε τελικῶς.

α'. Γενικὰ περὶ Ἑκκλησίας

Ὁ Fridrichsen ἀσχοληθεὶς ἰδιαιτέρως μὲ τὸ θέμα ὑποστηρίζει³³, ὅτι ὑφίσταται ἐσωτερικὸς δεσμὸς μεταξὺ Ἑκκλησίας καὶ Ἰουδαϊσμοῦ. Ἡ ἐκκλησία δὲν ἀποτελεῖ τι τὸ ἐντελῶς νέον, ἀλλὰ πλήρωμα τοῦ παλαιοῦ. Σημεῖον ἀφετηρίας εἶναι ὁ Ἰσραήλ, ἀλλὰ ἡ Ἑκκλησία ἀποτελεῖ πλέον τὸν νέον Ἰσραήλ τῆς χάριτος. Εἰς τὸν Ἰσραήλ συναντῶμεν τὴν κολλεκτιβιστικὴν ἔννοιαν τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Ὅπισθεν τῆς καλλεκτιβιστικῆς αὐτῆς παλαιοδιαθηκικῆς ἀντιλήψεως εὐρίσκεται ὁ Θεός, ὅστις εἶναι προσωπικός. Δι' αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἀπομεμονωμένος, ἀλλὰ ἐπιζητεῖ νὰ εὐρίσκεται ἐν κοινωνίᾳ μὲ τὸν λαὸν τοῦ καὶ μὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἐν γένει. Οὕτως ὁ Θεὸς καὶ δημιουργὸς καὶ σωτὴρ δίδει ἐν τῷ λαῷ τοῦ τὴν δυνατότητα σωτηρίας καὶ εἰς τὰ ἄτομα τὰ ἀποτελοῦντα τὸν λαὸν τοῦ. Διὰ τοῦ Ἰσραήλ δὲ δίδεται ἡ δυνατότης τῆς ἐξαπλώσεως τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Τοῦτο ἀκριβῶς ἀποτελεῖ καὶ τὸ ὑπόβαθρον τῆς περὶ βασιλείας τοῦ Θεοῦ σκέψεως καὶ τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἰησοῦ.

Ὁ Ἰησοῦς δὲν κηρύττει νέαν ἀλήθειαν, ἀλλὰ τὴν ἐντολήν: «Μετανοεῖτε, καὶ πιστεύετε ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ». Τοῦτο ἀπευθύνει εἰς τὸν λαὸν καὶ ἔχι εἰς ἄτομα. Τὰ πιστεύοντα ἄτομα εἰσέρχονται εἰς μίαν νέαν κοινωνίαν ἀποκοπτόμενα ἀπὸ τὸν κόσμον. Οἱ περὶ τὸν Ἰησοῦν ἀποτελοῦν τὸ «λεῖμμα», τὸ κατάλεμμα τοῦ λαοῦ τῶν σωζομένων. Οἱ δώδεκα ἐκπροσωποῦν τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραήλ. Οἱ περὶ αὐτοὺς ἀποτελοῦν τὸν νέον Ἰσραήλ. Εἰς τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ἰησοῦ: «Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον...» ἐνυπάρχει ἡ Καινὴ Διαθήκη περὶ τῆς Ἑκκλησίας τοῦ Θεοῦ. Ἐνταῦθα ἔχομεν κάτι τὸ ὑπερατομικὸν καὶ νέον, τὸ ὁποῖον εἰσάγει ὁ Χριστός. Ἡ κοινὴ τράπεζα καὶ δὴ ὁ μυστικὸς Δεῖπνος εἰκονίζουσι τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Τὸ τελευταῖον Δεῖπνον ἦτο τὸ τελευταῖον μιᾶς σειρᾶς παρομοίων δεῖπνων διὸ καὶ οἱ μαθηταὶ ἐθεώρησαν φυσικὸν νὰ τὰ συνεχίσουν, ἵνα καὶ δι' αὐτῶν ἐνοῦνται μετὰ τοῦ Ἀναστάντος.

Οἱ ἀπόστολοι ἐκπροσωποῦν τὸν Χριστὸν εἰς τὴν πρώτην Ἑκκλησίαν. Τὸ κύρος των εἶναι ἀπεριόριστον. Ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖται τῶρα ἀπὸ τοὺς πιστούς. Οὗτοι ζοῦν τὸ γεγονός τῆς σωτηρίας ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ κόσμου καὶ τελοῦν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Δι' ἓνα περισσότερον ἀκριβῆ προσανατολισμὸν μᾶς βοηθεῖ μία σύντομος ἐνασχόλησις περὶ τὴν ἐκκλησιολογίαν καὶ μυστηριολογίαν τοῦ Παύλου.

33. Kyrka och sakrament i N. Testamentet. S. T. Kv. 1936, σελ. 301 ἐξ. Eglise et sacrement dans le Nouveau Testament. Extrait de: Revue d'histoire et de philosophie religieuses, 1937, No 4, σελ. 377.

α) Τί εἶναι ἡ Ἐκκλησία; Ὁ Fridrichsen λέγει, ὅτι Ἐκκλησία εἶναι τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἱεραῆς δραστηριότητος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ Ἰσραὴλ, ὄντος τοῦ αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἀναστάσης καὶ ἐν οὐρανοῖς ἐν δόξῃ ζῶντος Κυρίου. Ἡ Ἐκκλησία ἔχει ὄθεν τὰς ρίζας τῆς εἰς τὴν αἰωνίαν βουλὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποτελεῖ τέλος τῆς ἐν χρόνῳ καὶ ἱστορίᾳ ἀποκαλύψεώς του. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ τάξις τῆς Ἐκκλησίας, ὁ κλῆρὸς τῆς, ἡ λατρεία τῆς, τὰ μυστήριά της, δὲν εἶναι ἐπακόλουθα ἀνθρωπίνων διατάξεων καὶ ἐμπνεύσεων, ἀλλὰ ἦσαν ἐγκλεισμένα εἰς τὴν αἰωνίαν βουλὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀντλοῦν ἐκεῖθεν τὸν ἱερόν χαρακτήρα των. Ὁ Χριστός, ὁ διάκονος τῆς σωτηριώδους βουλῆς τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἡ ἱστορικὴ αἰτία καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία λοιπὸν εἶναι ἔργον τοῦ Χριστοῦ³⁴.

Ὁ Ake Ström λίαν ἐπηρεασμένος ὑπὸ τῆς λουθηρανικῆς ἐκκλησιολογίας εἶναι ὀλιγώτερον «καινοδιαθηκικός». Ἡ Ἐκκλησία κατ' αὐτὸν ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ. Μὴ ἀποδεχθέντος τοῦ Ἰσραὴλ τὸ κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ ἰδρύει οὗτος τὴν Ἐκκλησίαν. Οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ μετ' αὐτῶν καὶ οἱ μετ' αὐτοὺς ἀποτελοῦν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ παλαιὸς λαὸς τοῦ Θεοῦ ἀναγεννηθεὶς διὰ τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ ἀναγέννησις αὕτη ἰσχύει διὰ τὸν λαὸν ὡς ἰδεῶδες μέγεθος καὶ δὲν παρέχει καμμίαν ἰδιαιτέραν ἰδιότητα εἰς τὰ άτομα. Κατὰ τὴν θεώρησιν τῆς Κ. Διαθήκης ὁ Ἰησοῦς εἶναι κατὰ τὴν ἐπὶ γῆς ζωὴν του αὐτὸς μόνος ἡ Ἐκκλησία. Καλεῖ, κηρύσσει τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, τοὺς ἀνθρώπους εἰς προσωπικὴν σχέσιν μετ' αὐτόν. Καλεῖ ἀδιακρίτως τοὺς πιστοὺς χωρὶς νὰ θέτῃ ἀπαιτήσεις ποιότητος. Εἰς τὸν κύκλον τῶν κεκλημένων αὐτῶν ἔχει ἓνα σταθερὸν πυρῆνα, τοὺς Δώδεκα, εἰς οὓς ἐβλεπεν ὁ Κύριος τὴν Ἐκκλησίαν ἐν κεκρυμμένῃ μορφῇ. Ὅπως αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ Messias designatus κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν του καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασίν του ἀνεκηρύχθη Messias revelatus, Κύριος Χριστός, οὕτω καὶ ὁ χορὸς τῶν μαθητῶν ἀπετέλει τὴν ecclesiam designatam, ἥτις κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν ἐγένετο ἡ ecclesia revelata. Ἀπερχόμενος τοῦ κόσμου ἰδρύει ὁ Χριστός τὸ βάπτισμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἀντικαθιστᾷ ὡς διὰ μυστηρίου κλήσεως τὴν προσωπικὴν κλῆσιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμνεν ἐπὶ τῆς γῆς ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Συγχρόνως δὲ καθιστᾷ τὴν Θ. Εὐχαριστίαν ὑποκατάστατον τῆς προσωπικῆς ἐπικοινωνίας μετ' αὐτοῦ. Διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ λόγου συνεχίζει ὁμιλῶν ὁ Κύριος, διὰ τῶν ἔργων τῆς ἀγάπης ἐξακολουθεῖ θεραπεύων, διὰ δὲ τοῦ κλήρου κατευθύνει τὴν Ἐκκλησίαν. Τέλος διὰ τῆς λατρείας παρευρίσκεται ἀσπράτως παρῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Οὕτως ὁ λόγος, τὰ μυστήρια, ὁ λόγος, ὁ κλῆρος, ἡ λατρεία, ἀποτελοῦν τὴν ὁδόν, διὰ τῆς ὁποίας ἐπιτελεῖ τὰ αὐτὰ ἔργα, ἅτινα ἐπετέλει καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ὢν. Οἱ αὐτοὶ δὲ καὶ τότε ἔροι ἰσχύουν καὶ νῦν διὰ τὴν προσέλευσιν

34. Anton Fridrichsen: Messias och Kyrkan. En bok om Kyrkan, σελ. 43-44.

πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ κεκρυμμένη βασιλεία τοῦ Θεοῦ, *regnum Dei designatum*. Ἡ βασιλεία αὕτη θὰ ἀποκαλυφθῇ ἅμα τῇ ἐλεύσει τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν δευτέραν του Παρουσίαν, (*regnum revelatum*)³⁵.

β) Οὐσία τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία κατὰ τὸν αὐτὸν Ake Ström εἶναι ἔννοια περιλαμβάνουσα ὅτι νέον ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον μετὰ τοῦ Χριστοῦ, ἥτοι τὴν πνευματικὴν ζωὴν, ἥτις φθάνει εἰς τὸ κατακόρυφόν της ἐν Αὐτῷ καὶ διὰ τῆς ὁποίας οὗτος ὁ ἀναστάς καὶ ζῶν Κύριος ὑπάρχει ἔτι καὶ σήμερον καὶ ἐνεργεῖ ἐν τῷ κόσμῳ. Πανταχοῦ, ὅπου διαδίδεται ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ, ὁ λόγος καὶ τὸ κήρυγμα περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ συναθροίζονται ἐν τῷ ὀνόματί του οἱ ἄνθρωποι, ἐκεῖ εὐρίσκεται ὁ Χριστὸς παρῶν. Συνεπῶς δὲ καὶ ἡ Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ τὴν μορφήν τοῦ ζώντος Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ γίνεται οὗτος ἐκ νέου σὰρξ καὶ σκηνοῖ ἐν ἡμῖν καὶ θεώμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ αὕτῃ ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ περιουσιασμὸν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο οὐδέποτε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἴσταται μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁ Χριστὸς παρῶν ἐν τῷ κόσμῳ. Καὶ καθότι ὁ Χριστὸς συμφώνως τῷ λόγῳ του ἐνεργεῖ διὰ τοῦ λόγου του καὶ τῶν ἱερῶν ἐνεργημάτων, τὰ ὁποῖα καθίδρυσε, δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ τὴν ἁγίαν σφαιραν ἔνθα κηρύσσεται ὀρθῶς ὁ λόγος καὶ τελοῦνται ὀρθῶς τὰ μυστήρια. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁ Χριστὸς, ὡς οὗτος εἶναι παρῶν διὰ τοῦ Πνεύματος του ἐν τῷ κόσμῳ, τοῦθ' ὅπερ οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ἐμποδίζει νὰ εἶναι ὁ Χριστὸς ὁ οὐράνιος Κύριος καὶ ἡ προσωπικὴ ὑπόστασις τοῦ Θεοἰεθροῦ³⁶.

γ) Ἰδιοτυπία τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία εἶναι κατὰ τὸν Alf Corell³⁷ κοινότης μετ' ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν τὴν πίστιν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Αἱ ἄλλαι ἀνθρώπιναι κοινότητες προσδιορίζονται ὑπὸ «φυσικῶν» ἢ κοινωνικῶν παραγόντων: φυλῆ, οἰκογένεια, γλῶσσα, κράτος, κόμμα κλπ. Οἱ παράγοντες οὗτοι δὲν ἐλλείπουν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον δίδει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ἰδιοτυπίαν της, εἶναι ἡ εἰς Χριστόν πίστις. Φυσικὰ ὑπάρχουν καὶ «ἐξωτερικὰ» σημεῖα, τὰ ὁποῖα διεγείρουν καὶ ζωοποιοῦν τὴν πίστιν. Τοῦτο ἰσχύει καὶ διὰ τὴν ἀτομικὴν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν. Τὰ ἰδιάζοντα ταῦτα σημεῖα διὰ τὴν Ἐκκλησίαν εἶναι ἡ λατρεία, ὁ κλήρος, ἡ ὁμολογία καὶ ἡ ἱεραποστολή.

Προχωρῶν περαιτέρω ὁ Corell εἰς τὴν ἐκκλησιολογίαν τοῦ εὐαγγελιστοῦ

35. Ake Ström: *Samtal om Kyrkan*. s. 3-4.

36. Ake Ström: *Ἐνθ. ἀνωτ.* 3-4.

37. Alf Corell: *Consummatum est. (Eskatologioch Kyrka i Johannes-evangeliet.)* Lund 1950. Ἑκδοσις: Svenska Kyrkans Diakonistyrelsens Bokförlag (Stockholm) Εἰς τὴν σειράν: *Nytestamentliga avhandlingar utgivna av. A. Friedrichsen.*

Ἰωάννου λέγει, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ τὴν συνεχιζομένην σάρκωσιν τοῦ Λόγου. Ὁ ἀρνούμενος ἢ θέλων νὰ μειώσῃ τοῦτο καταντᾷ εἰς δοκητικὴν πλάνην.

Ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εἶναι πρὸ πάντων ἐσχατολογικὴ ἐννοια. Στηρίζεται εἰς τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Ἰησοῦ, εἰς τὸ μυστήριον τῆς σωτηρίας. Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πληροῖ ὁ ἀναστάς τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων μέχρι τῆς συντελείας τῶν αἰώνων. Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εὐρίσκεται ἡ πίστις, διότι ἡ πίστις εἶναι πίστις πρὸς τὸν ἀναστάντα, ὅστις πραγματοποιεῖ τὴν ἀποκάλυψίν του ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πραγματοποιεῖται ἡ αἰώνιος ζωὴ. Αὕτη δὲ εἶναι ἡ πλήρωσις τῆς ζωῆς τῆς δημιουργίας. Αὕτη μορφοῦται ἐν τῇ λατρείᾳ, ἐνθα συναντῶνται οἱ πιστοὶ μετὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἥτις ἐστὶν ἡ ἐκδήλωσις τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἰδίους μαθητάς. Εἰς τὸν Ἰωάννην τονίζεται ἰσχυρῶς τὸ extra ecclesiam nulla salus.

δ) Ἡ Ἐκκλησία τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ποία εἶναι ἡ ἱστορικὴ πραγματικότης περὶ τῆς πρώτης Ἐκκλησίας πέραν κάθε ἐξιδανικεύσεώς της; Ἐρωτᾷ ὁ Fridrichsen. Εἰς τὸ ἐρώτημα αὐτὸ προσπαθεῖ νὰ ἀπαντήσῃ μὲ μίαν ὑπὸ τὸ πρῶμα τῆς ἐκκλησιολογίας θεώρησιν τῆς Κ.Δ.³⁸.

Ἀμέσους πληροφορίας περὶ τῆς Ἐκκλησίας ἔχομεν εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Παύλου καὶ τὰ τρία πρῶτα κεφάλαια τῆς Ἀποκαλύψεως καὶ φυσικὰ εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων. Πάντα τὰ βιβλία ὅμως τῆς Κ.Δ. καὶ αὐτὰ τὰ Εὐαγγέλια μᾶς πληροφοροῦν ἐμμέσως. Ἡ ἄμεσος ἐπαφὴ μὲ τὰ πηγὰς αὐτὰς μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι τὰ πράγματα δὲν ἦσαν καθόλου ἰδανικά. Συναντῶμεν ὡς παλαιοὺς γνωρίμους τὴν ἀνθρωπίνην ψυχολογίαν, τὰ ἀνθρώπινα στοιχεῖα, ἀδυναμίας καὶ κηλίδας ἀκόμη. Καὶ προβάλλει τὸ ἐρώτημα: τί ἦτο ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον συνίστα καὶ συνιστᾷ τὴν μοναδικότητα καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρώτων χρόνων;

Ἰπῆρξε μία τάσις νὰ παρουσιάζεται ἡ πρώτη Ἐκκλησία διὰ τῆς προβολῆς εἰς αὐτὴν ὑποκειμενικῶν θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν ἰδεωδῶν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ σκεπτικισμὸς ἐναντι ἀνιστορήτων ἀπαντήσεων. Ὁ πυρὴν τῆς ζωῆς ἱεραποστολῆς καὶ τοῦ ζήλου κλπ. εἶναι ἀπροσπέλαστον μυστήριον καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποκαλυφθῇ διὰ τῆς ἱστορικῆς καὶ ψυχολογικῆς μεθόδου. Πάντως βασικὸν θέμα δι' ἡμᾶς εἶναι νὰ γνωρίζωμεν αὐτὴν ταύτην τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα περὶ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ὅσον ἐφ' ἡμῖν ἐφικτόν, μὲ συγκεκριμένα στοιχεῖα προκύπτοντα ἐκ τῆς Κ.Δ.

Ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ μίαν τοιαύτην ἔρευναν εἶναι νὰ μὴ ἔχῃ τις διὰ τὴν ἐρμηνείαν τῆς ἀρχεγόνου Ἐκκλησίας κριτήρια ἀτομικὰ βασιζόμενος εἰς κατηγορίας ἀτομικῆς καὶ προσωπικῆς θρησκευτικότητος, ἀλλὰ ὑπεράτομικά. Τὰ ὑπεράτομικά κριτήρια ἐγκαινται εἰς τὴν κυριαρχοῦσαν ἐκκλησια-

38. Εἰς τὴν ἐργασίαν του: Kyrkan i. N. Testamentet. En Bok om Kyrkan.

στικὴν σκέψιν καὶ ἰδιοτυπίαν τῆς πρώτης ἐκκλησιαστικῆς συνειδήσεως, ἥτις ἐξυψώνει τὴν ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν ὑπεράνω τῶν ἀτομικῶν βιωμάτων κατὰ τρόπον δίδοντα καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀτομικὰ βιώματα βάθος καὶ δύναμιν.

Ὡς τυπικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς πρώτης Ἐκκλησίας θὰ ἠδύναντο νὰ σημειωθοῦν μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὰ ἀκόλουθα: Ἡ πρώτη χριστιανικὴ Ἐκκλησία ὑπῆρξεν Ἐκκλησία πορευομένη. Ἡ πρώτη Ἐκκλησία ὑπῆρξεν ἱεραποστολικὴ Ἐκκλησία. Κάθε ἱεραπόστολος εἶναι φορεὺς ἐνὸς νέου μηνύματος, ἥτοι τοῦ Εὐαγγελίου ὡς ἐκφράσεως τῆς βουλῆς τοῦ Θεοῦ πρὸς σωτηρίαν τοῦ κόσμου. Οἱ ἀπόστολοι δὲν ἐπροπαγάνδιζον νέας ιδέας ἢ νέαν λατρείαν, ἀλλὰ συνέλεγον τοὺς ἐκλεκτοὺς, τοὺς σωζομένους. Ἡ πορευομένη Ἐκκλησία ἔχει τὰ ἐξῆς ἰδιότυπα χαρακτηριστικά:

α) **Εἶναι βιβλική.** Τοῦτο σημαίνει, ὅτι προσδιωρίζετο ὑπὸ ὀλοκλήρου τῆς σειρᾶς τῶν γεγονότων τῆς ἱστορίας τῆς σωτηρίας, ἥτοι δημιουργία, παράδεισος, πτώσις, πατριάρχαι, βασιλεῖς, προφῆται.

β) **Εἶναι ἐσχατολογικὴ.** Ἐσχατολογικὴ οὐχὶ δυνάμει τῆς ἀνθρωπίνης τῆς ὑποστάσεως, ἀλλὰ δυνάμει τῆς κλήσεώς της καὶ τῆς ἐκλογῆς της. Ὡς τοιαύτη εἶχεν ἀπόλυτον περιεχόμενον ἐν τῇ ἀμέσῳ σχέσει της μετὰ τοῦ ἀναστάντος καὶ ἐπανελευσομένου Κυρίου.

γ) **Ἀποστολική.** Ὁ Χριστὸς ἐπωκοδόμησε τὴν Ἐκκλησίαν ἐπὶ τοῦ θεμελίου τῶν ἀποστόλων (Ἐφεσ. δ' 20). Ὑψίστη αὐθεντία ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἶναι ὁ Κύριος. Ἐπὶ τῆς κλήσεως τοῦ Κυρίου ἐπαναπαύεται ἡ ἀποστολικὴ αὐθεντία. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐπιμένει τόσον πολὺ εἰς τὴν οὐρανόθεν κλήσιν του. Ἡ αὐθεντία αὕτη ἐκφράζεται εἰς μίαν ζωσαν καὶ ἡνωμένην Ἐκκλησίαν μὲ ἐκτυπον τὸν βιβλικοεσχατολογικὸν χαρακτήρα.

δ) **Πνευματικὴ.** Ἡ παρουσία τοῦ Πνεύματος ἐγγυᾶται τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑποσχέσεως τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς πατέρας καὶ τὸν λαόν του. Ἡ θρησκευτολογικὴ σχολὴ ἐξετάζουσα τὸ θέμα αὐτὸ ἠρμήνευσε τοῦτο ὡς ἐκστατικὸν φαινόμενον παρουσιάζουσα τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν ὡς μίαν σημερινὴν πεντηκοστιανὴν κοινότητα. Ἀλλὰ τοῦτο ἀποτελεῖ χονδροειδῆ γελοιογραφίαν τῆς πρώτης Ἐκκλησίας. Ὡμίλησαν πολὺ διὰ τὴν μάχην μεταξὺ Πνεύματος καὶ κλήρου μὲ ὑπερίσχυσιν τοῦ δευτέρου. Ἀλλὰ τοῦτο ἀποτελεῖ παρανόησιν τῆς πραγματικότητος. Ἡ ἔρευνα ἀπέδειξεν, ὅτι εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν ἡ παρουσία τοῦ Πνεύματος εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν θεολογίαν της, τὴν ζωὴν καὶ τὴν τάξιν της, μὲ τὴν αὐθεντίαν τοῦ κλήρου της. Ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἦτο κριτικὴ ἐναντι τοῦ ἐκστασιασμοῦ. Ἡ κυρίαρχος ἀρχὴ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ εἶναι ἡ οἰκοδομή. Ἐν τούτοις δὲν θὰ ἦτο ὀρθὸν νὰ ἀρνηθῶμεν πλήρως τὴν συμβολὴν τῆς θρησκευτολογικῆς σχολῆς. Αὕτη ἐβοήθησεν εἰς τὴν πραγματικωτέραν κατανόησιν τοῦ ζῶντος περιεχομένου

τοῦ ὄρου Πνεῦμα. (Ἀξιοσημειώμενοι μεταξὺ τῶν κυριωτέρων ἐκπροσώπων τῆς θρησκευολογικῆς σχολῆς εἶναι οἱ Gunkel, Weinel, Joh. Weiss). Τὸ Πνεῦμα ὀργανώνει, δημιουργεῖ καὶ πληροῖ τὴν Ἐκκλησίαν. Σπουδαιότατος καρπὸς τοῦ Πνεύματος εἶναι ἡ ἀγάπη. Ἀγάπη δέ ἐστι ἐνότης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἥτοι ἑνώσις μετὰ τοῦ Χριστοῦ. Ὁ μὴ ἔχων ἀγάπην ἀπομονοῦται ἐκ τῆς Ἐκκλησίας καὶ περιορίζεται εἰς ἑαυτὸν. Εὐρίσκεται ἄρα ἐκτὸς τοῦ Χριστοῦ. Δι' αὐτὸ ἡ ἀγάπη ἀποτελεῖ μόνιμον καὶ ἀδιάσειστον κατὰστασιν διὰ τὴν ὑπαρξιν ἐνότητος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Διὰ τοῦτο τὸ αἷτημα τῆς ἐνότητος εἶναι βασικὸν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ ἔλλειψις ἐνότητος σημαίνει τελικῶς καταστροφὴν. Ἐνωτικὸς δεσμὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἶναι τὸ Πνεῦμα.

ε) Ἐκ κ λ η σ ί α λ α τ ρ ε ί α ς. Κατακόρυφον τῆς λατρείας ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ ἀποτελεῖ ἡ Θεία Εὐχαριστία. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον διαφέρει οὐσιωδῶς ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τὴν Συναγωγὴν. Τῆς τελευταίας ταύτης χαρακτηριστικὸν εἶναι ὑποταγὴ εἰς τὸν νόμον. Εἶναι ὅμως λαθασμένη ἡ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ ἔθνικα μυστήρια ἐρμηνεῖα τῆς χριστιανικῆς λατρείας, διότι τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ λατρεία της συνάπτονται ἀπ' εὐθείας καὶ ἀμέσως μετὰ τοῦ Χριστοῦ. Ἡ Θ. Εὐχαριστία καθιστᾷ ἐπίκαιρον διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινότητα τὸν θάνατον, τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἀόρατον παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ, ἄχρις οὗ ἂν ἔλθῃ ὁρατῶς.

ς) Τὸ μ α ρ τ ῦ ρ ι ο ν. Τὸ μαρτύριον συνάπτεται ὀργανικῶς μὲ ὅλα τὰ προηγούμενα χαρακτηριστικά. Τὸ μαρτύριον ὡς πόνος, ὡς πειρασμὸς, ὡς θάνατος. Τοῦτο δημιουργεῖ μίαν ἰδιαιτέραν κοινωνίαν μετὰ τοῦ Χριστοῦ.

Ἐὰν τὰ ἀνωτέρω στοιχεῖα θεωρηθῶσι μετὰ πάσης προσοχῆς καὶ ἐν τῷ συνόλῳ των, τότε δύναται νὰ νοηθῇ πόσον ἰσχυρὰ καὶ βαθεῖα ὑπῆρξεν ἡ συνείδησις των ὑπὸ τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ἥτις ἴσταται ἀντιμέτωπος τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ δυνάμεων. Ἡ πρώτη Ἐκκλησία εἶναι μία ἀγία πραγματικότης ψηλαφητὴ καὶ βεβαία, ὅπως ὁ πέριξ ἡμῶν κόσμος, ὅστις εἶναι ἀπτὸν καὶ ψηλαφητὸν καὶ ἀναμφισβήτητον δαιμονικὸν δεδομένον.

β' Ἡ Ἐκκλησία παρὰ τῷ Παύλῳ

Ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία, συνεχίζει ὁ Fridrichsen, ὡς αὕτη προβάλλει ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ Παύλου π.χ. δὲν εἶναι φωτεινὴ ἐν τῷ συνόλῳ της. Ἐν τούτοις ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τῆς ἀποδίδει χαρακτηριστικὰ ἀπόλυτα καὶ δὴ τὴν ὀνομάζει Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐμπειρικὴ Ἐκκλησία παρουσιάζει τὰς ἀδυναμίας της. Ὅπισθεν ὅμως αὐτῆς κρύπτεται μία ὑπερβατικὴ πραγματικότης, ἥτις δὲν καταλύεται ὑπὸ τῶν ὑπαρχόντων σφαλμάτων, λαθῶν καὶ ἀμαρτημάτων. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἀποτελεῖ τὴν ἠθικὴν δύναμιν τῆς Ἐκκλησίας

39. Ἐνθ' ἄνωτ.

δὲν εἶναι ἡ ἠθικὴ στάθμη τῶν μαθητῶν ἢ ἡ θρησκευτικὴ ποιότης τῶν μελῶν της, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τὸ ὅλον ἔργον του, ἐφ' οὗ εἰρείδεται ἡ Ἐκκλησία του.

Ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς ἐσχατολογικῆς θεωρήσεως τῆς πίστεως, ἡτις ἔχει κέντρον τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, ἀποκτᾷ ἡ Ἐκκλησία κυρίαρχον θέσιν. Ἡ Ἐκκλησία δέον νὰ μὴ ἐρμηνεύεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀτομικοθητικῶν ἀντιλήψεων περὶ Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ μὲ τὴν προϋπόθεσιν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁ Χριστὸς ἐν τῇ ἐνότητι του μὲ τὸν ἐπὶ γῆς λαὸν του. Τοῦτο εἶναι κατανοητὸν μόνον ἐξ ἐσχατολογικῆς σκοπιᾶς θεωρούμενον, ἥτοι τῆς σκοπιᾶς τοῦ ἰδίου τοῦ Ἰησοῦ, τῆς σκοπιᾶς δηλαδή, ὅτι ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀνάστασις τοῦ Μεσσία, τὰ δύο ταῦτα θεμελιώδη γεγονότα, δημιουργοῦν μίαν νέαν ἐποχὴν καὶ τὸν νέον λαὸν τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ἐπενεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ζῶντος καὶ ὄρωντος ἐν τῇ λατρείᾳ τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Ἡ ἰδία ἐσχατολογικὴ ἀποψις περὶ Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν διὰ τὴν κατανόησιν τῆς ἀποστολικῆς δραστηριότητος. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος δὲν εἶναι μυστικιστής, ἀλλὰ θέτει ἑαυτὸν παραπλευρῶς τῶν ἄλλων ἀποστόλων καὶ κηρύττει Ἰησοῦν Χριστὸν ἐσταυρωμένον. Ἡ Ἐκκλησία κατὰ τὸν Παῦλον δὲν εἶναι τι τὸ ἀφηρημένον ἢ μία μυστικὴ μόνον πραγματικότης, ἀλλὰ ναὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ σῶμα Χριστοῦ ἐν τῇ πραγματικῇ της ὑπάρξει. Ἡ Κ.Δ. δὲν γνωρίζει καμμίαν ἀόρατον Ἐκκλησίαν πλὴν τῆς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Οὔτε πάλιν ἀποτελεῖ μίαν ἱεροκρατίαν ρωμαϊκοῦ τύπου. Ἡ μαγικὴ ἀντίληψις περὶ τῶν μυστηρίων εἶναι τι ξένον πρὸς αὐτήν. Διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰσέρχεται τις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ νὰ γίνῃ ὅ,τι εἶναι, ἥτοι μέλος Χριστοῦ.

Ὅτι οἱ χριστιανοὶ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων ἔχουν μίαν προσωπικὴν σχέσιν μὲ τὸν Κύριον εἶναι αὐτόδηλον. Τοῦτο ὅμως δὲν αἰτιολογεῖ μίαν «Χριστομυστικοπάθειαν». Αὐτὸ ἀναγνωρίζεται πλέον καὶ ἀπὸ τοὺς θρησκευτολόγους.

Ὡς πρὸς τὸ ἄτομον ἀναγνωρίζεται ὅτι ἰσχύει ἡ ἀπὸ τοῦ κόσμου ἀπελευθέρωσις. Πίστις-βάπτισμα ἀποτελοῦν κλειστὴν ἐνότητα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ εὐαγγελικὸν μήνυμα εἶναι ἡ πίστις εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ ἡ ζωὴ ἐν τῇ βασιλείᾳ του, τῇ Ἐκκλησίᾳ. Πορεύεται τις διὰ τοῦ θανάτου πρὸς τὴν ζωὴν. Σκοπὸς δὲ δὲν εἶναι ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ ἰδίου θρησκευτικοῦ ιδεώδους, ἀλλὰ ἡ εἴσοδος εἰς μίαν νέαν τάξιν ζωῆς.

Ἡ ἠθικὴ τοῦ ἀτόμου εἰς τὴν πρώτην Ἐκκλησίαν εἶναι ἡ κατὰ Χριστὸν ζωὴ, ἡ μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἔνωσις, ἡ συνειδητὴ ἐνωσμάτως εἰς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Ὁ πιστὸς δὲν ζῆ δι' ἑαυτόν, ἀλλὰ διὰ τὸν Χριστόν. Εἶναι ὑπεύθυνος προσωπικῶς ἔναντι τοῦ Χριστοῦ.

γ' Μεσσίας καὶ Ἐκκλησία

Μίαν ἄλλην ἐνδιαφέρουσαν πλευρὰν τοῦ θέματος «Ἐκκλησία» ἀποτελεῖ

ἡ συσχέτισις του μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ Μεσσίου, τὴν ὁποίαν κάμνει ὁ Fridrichsen⁴⁰.

Κατὰ τὴν ἀποψιν τῆς Κ.Δ. ἡ Ἐκκλησία ἐδημιουργήθη διὰ τοῦ Πάσχα καὶ τῆς Πεντηκοστῆς. Ταῦτα (Πάσχα-Πεντηκοστὴ) εἶναι δυναμικοὶ παράγοντες δημιουργοῦντες ἐκ νέου τὴν Ἐκκλησίαν, διότι ταῦτα ἐκπροσωποῦν τὸν ἀναστάντα Κύριον καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ἡ καινοδιαθηκικὴ περὶ Ἐκκλησίας ἀντίληψις εἶναι ὑπερβατικὴ, ἀντίθετος δι' αὐτὸ πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῆς συγχρόνου κοινωνιολογικῆς, ψυχολογικῆς καὶ ἠθικῆς σκέψεως. Ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκεται πάντοτε ὑπὸ τὸ κράτος ὑπερανθρωπίνων δυνάμεων, εἴτε ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ σατανᾶ, τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου εἴτε τοῦ Χριστοῦ, τῆς ἀγιότητος καὶ τῆς ζωῆς. Ἡ μετάβασις ἐκ τοῦ βασιλείου τοῦ σατανᾶ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ καλεῖται σωτηρία. Ἡ σωτηρία εἶναι ἔργον τοῦ Θεοῦ, ὅπως καὶ ὁ σωζόμενος. Καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ εἶναι δημιούργημα τοῦ Πνεύματος τοῦ Χριστοῦ. Ἡ Ἐκκλησία δὲν συνίσταται ἀπὸ ὀλιγώτερα ἢ περισσότερα πρόσωπα, τῶν ὁποίων ταυτίζονται αἱ ἀντιλήψεις καὶ τὰ ὁποῖα συνενοῦνται εἰς ἓνα ὄργανισμὸν, ἀλλὰ εἶναι δεδομένη μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐν Χριστῷ, ἔργον τοῦ θελήματός του καὶ τοῦ Πνεύματός του.

Ἡ ἀντίληψις αὕτη εἶναι δημιούργημα τοῦ Παύλου ἢ τοῦ Ἰωάννου ἢ φθάνει μέχρις αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ; Τοῦτο ἀποτελεῖ σπουδαῖον ἱστορικὸν πρόβλημα μεγάλης σημασίας. Δὲν μᾶς εἶναι καθόλου ἀδιάφορον τί ἤθελεν ὁ Ἰησοῦς ἐν προκειμένῳ. Μερικὰ φυσικὰ ἐρωτήματα, τὰ ὁποῖα ἐγείρονται ἐν προκειμένῳ εἶναι καὶ τὰ ἀκόλουθα: Εἰς τί συνίσταται τὸ νέον στοιχεῖον τῆς μεταπεντηκοστιανῆς Ἐκκλησίας ἐν σχέσει πρὸς αὐτὴν τῆς Γαλιλαίας; Νέαν πίστιν ἐν σχέσει πρὸς διαμόρφωσιν νέας Ἐκκλησίας; Ἡ μήπως βαθυτέραν καὶ πλουσιωτέραν κοινωνίαν μετὰ τοῦ Χριστοῦ;

Ὁ Ἰησοῦς πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν εἶναι ὁ αὐτός, ὁμοίως καὶ ἡ Ἐκκλησία. Τὸ γεγονός «Χριστός» διήκει τὸ αὐτὸ δι' ὅλων τῶν ἀνομοίων γεγονότων. Εἶναι ὅμως τοῦτο πρωτοχριστιανικὸν αἵτημα ἢ ἀποτελεῖ ἐξαγόμενον ἱστορικῆς ἐρεύνης; Χαρακτηριστικὸν τῆς βιβλικοθεολογικῆς σκέψεως τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος εἶναι ὁ τονισμὸς τῆς ἐννοίας τοῦ Ἰησοῦ ὡς Μεσσίου καὶ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου συναφῶς πρὸς αὐτὴν καὶ τῶν ἐννοιῶν τοῦ λαοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Δὲν τίθεται ζήτημα περὶ ἀτόμων, ἀλλὰ περὶ λαοῦ. Ὁ Ἰησοῦς ἐστάλη εἰς τὸν Ἰσραὴλ καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Εἶναι ἀδιανόητον πῶς παρεστάθη ὁ Ἰησοῦς ὡς ἄπλοῦς κήρυξ καὶ φορεὺς ἐνὸς ἀτομικιστικοῦ, ἠθικοθησκευτικοῦ ἀνθρωπίνου ιδεώδους. Ὁ ὅρος βασιλεία τοῦ Θεοῦ, *Jahné malkut*, εἶναι θεολογικὸς ὅρος ὅστις ἐνέχει ἐν ἑαυτῷ ἐσχατολογικὸν νόημα.

Εἰς τὰ εὐαγγέλια δὲν βλέπομεν ἄμεσον διακήρυξιν τοῦ Ἰησοῦ ὡς Μεσσίου, εἰ μὴ μόνον εἰς τὸ Μέγα Συνέδριον. Ἀλλὰ πῶς ἐξηγεῖται τὸ ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐκή-

40. Εἰς τὴν ἐργασίαν του: *Messias och Kyrkan. En Bok om Kyrkan.*

ρυττε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐθαυματούργει χωρὶς νὰ θεωρῇ ἑαυτὸν ὡς Μεσσίαν; Δύο ἀπόψεις ὑπάρχουν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θέματος. Ἡ μία εἶναι, ὅτι ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἐμείωσε τὴν μεσσιανικὴν (πολιτικὴν ἀντίληψιν) παρὰ τῷ Ἰησοῦ ἐξευγενίσασα αὐτήν. Ἡ δευτέρα εἶναι, ὅτι τὸ μεσσιανικὸν στοιχεῖον εἶναι ἄγνωστον εἰς τὸν Ἰησοῦν αὐτὸν καὶ δημιουργήμα τῶν μαθητῶν του μετὰ τὸν θάνατόν του. Ἐν τούτοις ἀμφότεροι αἱ ἀπόψεις εἶναι ἀπαράδεκτοι. Ἡ μόνη ὀρθὴ μέθοδος εἶναι νὰ ἴδωμεν εἰς τὴν εὐαγγελικὴν παράδοσιν περὶ τοῦ Ἰησοῦ ὅ,τι συναθροιζόμενον θὰ ἀποτελέσῃ ἓν ζωντανὸν σύνολον. Τὸ ζήτημα εἶναι ἂν ὑπάρχουν μαρτυρίαι, καθ' ἃς ἡ μεσσιανικὴ συνειδησις τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὸ περὶ βασιλείας κήρυγμα ἔχουν ἓνα βαθύτερον ἐσωτερικὸν σύνδεσμον.

Εἰς τὴν εὐαγγελικὴν παράδοσιν ὑπάρχουν τὰ ἐξῆς σημεῖα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἄξια προσοχῆς. 1) Κληῖσις καὶ ἀποστολὴ τῶν δώδεκα. 2) Λόγοι πρὸς τὸν Πέτρον. 3) Λόγοι περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ὑπὲρ τοῦ κόσμου. 4) Τὸ θαῦμα τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἄρτων ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἡ Θ. Εὐχαριστία καὶ οἱ λόγοι περὶ Καινῆς Διαθήκης. Ταῦτα χωρὶς νὰ ἐξαντλοῦν παρέχουν τὰ κύρια στοιχεῖα διὰ τὸ ζήτημά μας.

Ἐπὶ τῇ βᾶσει τῶν ἀνωτέρω δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν τὰ ἐξῆς:

Εἰς ὅ,τι ἀνεφέρθη ἤδη ὁ Ἰησοῦς παρουσιάζεται ἐνεργῶν καὶ ὁμιλῶν ὡς Μεσσίας. Οἱ λόγοι του καὶ αἱ πράξεις του ἰδρύουν τὴν Ἐκκλησίαν. Δὲν διακηρύττει ἑαυτὸν ἀπ' εὐθείας ὡς Μεσσίαν, ἀλλ' ἐμμέσως. Τοιαῦτα ἔμμεσοι διακηρύξεις εἶναι ἡ θριαμβευτικὴ εἴσοδος εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἡ ἐκδιώξις ἐκ τοῦ Ναοῦ τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν λοιπῶν βεβηλούντων αὐτόν. Εἰσάγων δὲν τὴν σκέψιν περὶ θανάτου του ὑπὲρ τοῦ κόσμου καὶ τῶν διωγμῶν ὡς δρόμου τῆς Ἐκκλησίας ὁμιλεῖ ὡς Μεσσίας. Ὁ χαρακτήρ τοῦ προσώπου του καὶ τῶν ἐνεργειῶν του ἔχουν ἰσχυρῶς ἐσχατολογικὸν χαρακτήρα. Καὶ τὸ Εὐαγγέλιον αὐτὸ ἔχει ἐσχατολογικὸν χαρακτήρα καὶ περιχόμενον. Ὁ Ἰησοῦς ἀνανεώνει τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Δευτεροσηαίου καὶ κηρύττει τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἢ τῶν οὐρανῶν ὡς τι τὸ ἀπολύτως νέον. Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἔχει τὸ νόημα τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ κόσμου. Ὁ χαρακτήρ τῆς εἶναι ὑπερβατικὸς καὶ παρών. (« Ἦλθεν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐφ' ὑμᾶς... » Λουκ. ια' 20). Ἡ ὑπερβατικὴ αὕτη βασιλεία πρέπει νὰ κατανοηθῇ καὶ νὰ γίνῃ κτῆμα διὰ τῆς πίστεως καὶ μετανοίας. Τὸ νόημα δὲ τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι μία θρησκευτικὴ ἰδέα, ἀλλὰ ὑπερβατικὴ πραγματικότης ἐν τῷ προφητικῷ λόγῳ, ὅστις ἀκολουθεῖ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνεργεῖ δι' αὐτῆς. Εἶναι καθ' ἑαυτὴν μυστήριον καὶ καταννοεῖται ἐν πίστει. Ἀλλὰ καὶ τὸ κήρυγμα τῆς μετανοίας ἔχει τὸ αὐτὸν ὑπερβατικὸν χαρακτήρα. Ὅ,τι περιλαμβάνει πίστιν καὶ ἐσχατολογίαν εἰς μίαν ζωσαν ἐνδότητα εἶναι ὁ Ἰησοῦς ὡς Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο τὸ «μετανοεῖτε» σημαίνει τελικῶς «ἀκολουθεῖ μοι». Ἡ ἐπὶ ὄρους Ὀμιλία μόνον ὡς ἀκολουθησις τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου δύναται νὰ νοηθῇ. Καὶ μόνον δι' αὐτοῦ δύναται αὕτη νὰ πραγματοποιηθῇ. Τὸ ἔργον τοῦ Ἰησοῦ δὲν πληροῦται μὲ μόνον τὸ προ-

φητικὸν κήρυγμα. Ἐνέχει καὶ τὸ στοιχεῖον τῆς συναγωγῆς καὶ τοῦ ἐξαγιασμοῦ τοῦ Ἰσραὴλ κατὰ τοὺς ἐσχάτους χρόνους. Ἀλλὰ αὐτὸ ἀποτελεῖ ἐν ἄλλο μεσσιανικὸν στοιχεῖον: Τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ Μεσσίου, ἦτοι τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ Ἰησοῦς ἔθεσε τὰ θεμέλια τῆς καινοδιαθηκικῆς σκέψεως περὶ Ἐκκλησίας. Ἡ σκέψις αὕτη εἶναι διαποτισμένη ἀπὸ τὴν ἐσχατολογίαν του, οὐσαν συνημμένην μετὰ τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀθρώπου. Περιλαμβάνει τὸν λαὸν τῶν ἐσχάτων χρόνων, ὅστις εἶναι ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ οὐχὶ ἐκ τοῦ κόσμου. Ἡ δύναμις τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἡ χάρις τῆς καὶ ἡ δικαιοσύνη τῆς ἐνεργοῦν ἐν αὐτῇ, ἦτις εἶναι κέντρον τοῦ κόσμου καὶ κληρονόμος τοῦ ἐρχομένου κόσμου.

Προϋπὸθεσις τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ἡ ἐλπίς τῶν Ἰσραηλιτῶν περὶ σωτηρίας καὶ βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἰησοῦς ἐκινεῖτο περὶ ἐν ὄνειρον τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ περὶ ἐν πρόβλημα, διότι ἄλλοι ἄλλως ἀνέμενον τὴν ἔλευσιν του. Οἱ μὲν ἀνέμενον αὐτὸ παθητικῶς, οἱ δὲ ἐφρόνουν, ὅτι ἡ πραγμάτωσις του θὰ ἐπάελλθη κατόπιν ἐνεργοῦ δράσεως. Ἡ ἰδέα περὶ βασιλείας τοῦ Θεοῦ ὑπῆρξε μία προφητικὴ κληρονομία. Τὸν προφητισμὸν καὶ τὴν ἐλπίδα του διεδέχθη ἡ ἡρεμία μὲ κέντρον τὴν λατρείαν καὶ κεντρικὴν μορφήν τὸν ἱερέα. Καταστραφεύσης τῆς ἁρμονίας καὶ τῆς τάξεως διὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἀναστατώσεων καὶ ἀνωμαλιῶν ἐπανῆλθεν ἡ ἐλπίς καὶ ὁ θρησκευτικὸς προβληματισμός. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἔχομεν δύο κατευθύνσεις: Κβιητικὴν καὶ ἐνεργὸν μεσσιανισμὸν. Οὕτως ὁ Ἰουδαϊκὸς μεσσιανισμὸς μετέπιπτεν ἀπὸ τὴν στείραν ἀποκαλυπτικὴν θεώρησιν εἰς τὸν πολιτικὸν καὶ ἐπαναστατικὸν φανατισμὸν. Τὸ δίλημμα λύει ὁ Ἰησοῦς μὲ τὴν περὶ Βασιλείας τοῦ Θεοῦ διδασκαλίαν του καὶ τὸ εὐαγγέλιόν του. Ἰδρυσεν τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς μὲ τὴν θεμελίωσιν τῆς Ἐκκλησίας του, ἦτις ζῆ εἰς τὰ μεθόρια τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, μετὰ ζωῆς καὶ θανάτου ἐν κοινωνίᾳ ζωῆς μετὰ τοῦ σταυρωθέντος καὶ ἀναστάντος Υἱοῦ τοῦ Ἀθρώπου.

Πληρῶν ὁ Ἰησοῦς τὴν ἐλπίδα ἐπλήρωσε καὶ τὸν νόμον. Οἱ φαρισαῖοι εἶχον εἰς πρώτην γραμμὴν τὴν διὰ τῆς ἐκ τῆς τηρήσεως τοῦ Νόμου δικαιοσύνης βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἡ ἐλπίς ἐτέθη εἰς ἥσσανα μοῖραν. Ἡ τήρησις τοῦ νόμου εἶναι ἀναγκαῖος ὅρος διὰ τὴν εἴσοδον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ κατὰ τοὺς φαρισαίους. Ὁ Ἰησοῦς ἀντ' αὐτοῦ ἐζήτησε τὴν πλήρη αὐτοπροσφορὰν εἰς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ νόμος νοεῖται ὡς ἀγάπη καὶ διακονία τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ δικαιοσύνη ὅμως δὲν εἶναι τῶρα ἀτομικὴ ὑπόθεσις, ἀλλὰ συνάπτεται μὲ τὸν Ἰησοῦν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν.

Συμπερασματικῶς καταλήγει ὁ Fridrichsen εἰς τὴν ἀποψιν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἔργον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀναστάντος ἐκ νεκρῶν. Θέλημα τοῦ Χριστοῦ ἦτο ἡ ἰδρυσίς τῆς Ἐκκλησίας. Κρῖκος συνδετικὸς μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Γαλιλαίας καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Πεντηκοστῆς εἶναι ἡ Θ. Εὐχαριστία. Ὁρθῶς λοιπὸν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον παρατίθεται ὁ

ἀποχαιρετιστήριος λόγος τοῦ Χριστοῦ ἐν ᾧ ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος. Ὅταν προσέξῃ τις δεόντως τὴν δραστηριότητα τοῦ Ἰησοῦ, τὴν ἀποβλέπουσαν εἰς τὴν Ἰδρυσιν τῆς Ἐκκλησίας, τότε παρατηρεῖ, ὅτι αὕτη ἀποκτᾷ ἐνότητα, συνοχήν, γίνεται συγκεκριμένη καὶ μεστή ἐννοίας πᾶσα ἡ δραστηριότης του ἡ ἐκτιθεμένη εἰς τὰ εὐαγγέλια. Τότε καθίσταται φανερόν τί σημαίνει ἡ διακηρύξις του περὶ ἑαυτοῦ ὡς Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου. Ἐκήρυξε τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἔρριψε τὴν ἄγκυράν της εἰς τὴν Ἐκκλησίαν του ἐπὶ τῆς γῆς ἐν τῇ ἐνότητί της μὲ τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου εἰς τὸν οὐρανόν.

δ' Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ Ἐκκλησία

Τὴν ἀνωτέρω ἰδέαν περὶ τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ συσχετιζομένης μὲ τὴν Ἐκκλησίαν ἀναπτύσσει ἰδιαιτέρως ὁ Gösta Lindeskog⁴¹.

Παλαιότερον ἡ ἔννοια τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, λέγει ὁ Lindeskog, ἀπετέλει τὸ κέντρον τῆς προτεσταντικῆς ἐρεῦνης, ἐνῶ ἡ ἔννοια Ἐκκλησία ἐλάχιστον ἐνδιαφέρον συνεκέντρωνε. Τώρα ἐπανῆλθεν εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἐνδιαφέροντος ἡ ἔννοια τῆς Ἐκκλησίας. Γενικῶς ζητεῖται ἡ σχέσις αὐτῶν τῶν δύο ἐννοιῶν κατὰ τρεῖς τρόπους:

- α) Τονιζομένης τῆς στενῆς σχέσεώς των.
- β) Τονιζομένης τῆς διαφορᾶς των (ἡ Ἐκκλησία δευτερεῦόν τι ἐν σχέσει πρὸς τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ).
- γ) Ὑποστηριζομένου, ὅτι αἱ ἔννοιαι Ἐκκλησία-Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν δὲν εἶναι ταυτόσημοι, ἀλλὰ ὑπάρχει οὐσιώδης δεσμὸς μεταξὺ αὐτῶν.

Αἱ δύο πρῶται ἀπόψεις δὲν εἶναι ἱκανοποιητικαί. Ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἐσωτερικὸς δεσμὸς μεταξὺ τῶν δύο ἀνωτέρω ἐννοιῶν, εἶναι γεγονός. Τὸ ζήτημα ὅμως εἶναι νὰ προσδιορισθῇ ἐν πάσῃ δυνατῇ ἀκριβείᾳ ὁ δεσμὸς οὗτος χωρὶς νὰ πιεσθῇ τὸ θέμα καὶ νὰ δοθοῦν βεβιασμένα καὶ ἐξεζητημένα λύσεις εἰς αὐτό.

Μία πρόχειρος διαπίστωσις προκύπτουσα ἀπὸ μίαν, ἔστω καὶ πρόχειρον, ἐπαφήν μὲ τὰ εὐαγγέλια εἶναι, ὅτι εἰς αὐτὰ γίνεται λόγος κυρίως περὶ τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ ἐλάχιστα περὶ Ἐκκλησίας. Τὸ ἀντίστροφον συμβαίνει εἰς τὰς ἐπιστολάς. Ἐκεῖ γίνεται λόγος περὶ Ἐκκλησίας καὶ ἐλάχιστα περὶ Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ἡ διαφορὰ αὕτη δὲν εἶναι ἄνευ λόγου. Καὶ ὁ λόγος εἶναι, ὅτι κατὰ τοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους τὸ ἐνδιαφέρον συγκεντροῦται περὶ τὸν ἀναστάντα Χριστόν. Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀντικαθίσταται ὑπὸ τοῦ Κυρίου, οὐχὶ ὅμως ἀμέσως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ κήρυγμα περὶ Βασιλείας τοῦ Θεοῦ προσιδιάζει εἰς τὸν Ἰησοῦν. Οὗτος καλεῖ τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, εἰς σωτηρίαν ἐν αὐτῷ.

41. Εἰς τὴν ἐργασίαν: Guds rike och Kyrkan i Nya Testamentet. En Bok om Kyrkan σελ. 132 ἐξ.

Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς Βασιλείας αὐτῆς εἶναι, ὅτι αὕτη εἶναι ἐσχατολογικὴ, ἀνήκει δηλαδὴ εἰς τὸ μέλλον ἢ πραγματοποιήσις τῆς. Εἶναι ὑπερβατικὴ. Ἔργον τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὴν νεωτέραν ἔρευναν τὸ βάρος πίπτει κυρίως εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο προσδίδει εἰς τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ προσωπικὸν καὶ δυναμικὸν χαρακτήρα. Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἔκφρασις τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ καὶ ὑπὸ ὄρισμένην ἔποψιν παροῦσα. Ἡ δραστηριότης τοῦ Ἰησοῦ ἀποτελεῖ τὴν καλλιτέραν ἀπόδειξιν περὶ αὐτοῦ. Δι' αὐτοῦ ἐπραγματοποιήθη.

Ἐφ' ὅσον ὁ Ἰησοῦς εἶναι ἰδρυτὴς τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὸ ποίαν ἔποψιν εἶναι; Παρὰ τὰς ἀπόψεις τῶν περὶ τὸν Bultmann, ὅτι ὁ Ἰησοῦς δὲν ἴδρυσεν Ἐκκλησίαν, εἶναι ἀναμφισβήτητον τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Ἰησοῦς συνήθροισε περὶ ἑαυτὸν ἕνα κύκλον μαθητῶν. Ἀποστολὴ τούτων ἦτο νὰ μεταφέρουν τὸ μήνυμα τοῦ Ἰησοῦ. Ἦτο δηλαδὴ μία ἱεραποστολικὴ συνάθροισις καὶ ἐκκλησία κηρύττουσα τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Ἡ Ἐκκλησία αὕτη καὶ ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ταυτόσημα. Εἶναι ὅμως προφανές, ὁ στενὸς δεσμὸς των. Βασιζόμενοι εἰς τοὺς λόγους πρὸς τὸν ἀπόστολον Πέτρον: «...ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν...» (Ματθ. ις' 18) συνάγομεν ἀβιάστως τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι τὸ συναμφοτέρον, καὶ κήρυξ τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ ἰδρυτὴς τῆς Ἐκκλησίας. Αὕτη δὲ δὲν συνίστατο μόνον ἐκ τῶν Δώδεκα. Τοῦτο εἶναι προφανές. Καταφαίνεται δὲ πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως ἐν τῇ Κ.Δ.

Κατὰ τοὺς ἀποστολικούς χρόνους ἐκ τῆς ἐμπειρικῆς Ἐκκλησίας ἀναγόμεθα εἰς τὴν ἐκκλησιολογικὴν θεώρησιν αὐτῆς, ἦτοι εἰς μίαν ἐκκλησιολογικὴν ἰδεολογίαν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ Ἐκκλησία δὲν θεωροῦνται ταυτόσημα. Γώρα γίνεται συχνότερον λόγος περὶ Χριστοῦ, ὅστις ἴσταται εἰς τὸ κέντρον. Ἀλλὰ καὶ ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ πάντοτε μίαν ἐπικαιρότητα.

Εἰς τὴν ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν ἡ ἐξουσία τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι ταυτόσημος μετὰ τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἐρχομένη. Ὁ Χριστὸς εἶναι παρών. Αὐτὸς κυβερνᾷ. Αὐτὸς κατευθύνει τὴν Ἐκκλησίαν του. Ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ βασιλεὺς (τὴν ἰδέαν τῆς Βασιλικῆς ιδιότητος τοῦ Χριστοῦ ὑπεγράμμισε δεόντως ὁ Ο. Gullmann καὶ τὴν τονίζει μετὰ ἐμφάσεως καὶ ὁ Lindeskog) τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸ μεσοδιάστημα ἀπὸ τῆς κηρύξεως τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐπιμερατῆσεώς τῆς κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα. Regnum Christi καὶ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἔχουν τοῦτο τὸ κοινόν: Ἀνήκουν εἰς περιωρισμένον χρονικὸν διάστημα, ἐνῶ ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι τι τὸ μελλοντικόν. Ὁ ἀποστολικὸς Χριστιανισμὸς εἶναι κοινωνία ἐν Χριστῷ, προσωπικὸς δεσμὸς μετὰ τὸν Χριστὸν ἐν οὐρανοῖς εὐρισκόμενον. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι πρωτίστως Κοινωνία Χριστοῦ.

Ἐπὶ τῇ βάσει λοιπὸν τῶν ἀνωτέρω δύναται νὰ λεχθῆ, ἐπάγεται ὁ Lindeskog, ὅτι οὐδαμοῦ τῆς Κ.Δ. ἔχομεν θετικὰ στοιχεῖα ἐπιβεβαιούοντα τὸν σχέσιν Βασιλείας Θεοῦ καὶ Ἐκκλησίας. Μόνον περὶ τοῦ χαρακτῆρός των δυνάμεθα

νά μάθωμεν. Ὁ Ἰησοῦς ἐκήρυξε τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἴδρυσεν τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Δώδεκα καὶ τοῦ εὐρυτέρου κύκλου τῶν μαθητῶν του. Ὁ Ἰησοῦς δὲν διδάσκει τίποτε περὶ Ἐκκλησίας. Κατὰ τοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἤδη γεγονός. Αὕτη ἀξάνεται διὰ μιᾶς ἐσωτερικῆς ἐξελέξεως καὶ συντόμως ἀναπτύσσεται μία ἐκκλησιολογία. Ἡ Ἐκκλησία κατὰ τὴν πρωτοχριστιανικὴν ἀντίληψιν ἀποτελεῖ συνέχισιν τῆς ἱστορικῆς δράσεως τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ Ἰησοῦς ἐκάλεσεν εἰς τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Τὸ αὐτὸ κάμνει καὶ ἡ Ἐκκλησία. Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ δὲν ἐπραγματοποιήθη ἀκόμῃ. Αἱ δυνάμεις τῆς ὁμῶς ἐνεργοῦν εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ὑπὸ τὴν ἐννοίαν αὐτὴν ἡ Ἐκκλησία ἀνήκει εἰς τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι τι εὐρύτερον ἢ ἡ Ἐκκλησία. Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἔννοια κοσμικῶν διαστάσεων. Εἶναι οἰκουμενική. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ μόνη αὐστηρῶς ἐσχατολογικὴ ἔννοια τῆς Κ.Δ. Ὁ Ἰησοῦς ὡς κήρυξ τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἴδρυσεν τὴν Ἐκκλησίαν. Καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη ἀνήκουν κατὰ λογικὴν ἀναγκαιότητα εἰς τὸ προφητικὸν καὶ σωτηριολογικὸν του ἔργον. Ὅπου δὲ εἶναι αὐτός, ἐκεῖ εἶναι καὶ ἡ Ἐκκλησία, διότι Ἐκκλησία σημαίνει κοινωρία Χριστοῦ. Ἀλλὰ ἐν τῇ κοινωρίᾳ μετὰ τοῦ Χριστοῦ προσφέρεται καὶ ἡ πρόσκλησις διὰ τὴν Βασιλείαν, ἥτις καὶ θὰ ἔλθῃ.

9. ΕΙΔΙΚΑ ΕΚΚΛΗΣΙΟΛΟΓΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

α' Ὁ κλῆρος τῆς Ἐκκλησίας

Περὶ τὸ θέμα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κλήρου ἐξ ἐπόψεως Κ.Δ. ἡσχολήθησαν ἀναλυτικώτερον τῶν ἄλλων ἐρευνητῶν οἱ Olof Linton καὶ Riesenfeld.

Ἀναφερόμενος εἰς τὰς νεωτέρας ἐκκλησιολογικὰς ἐρεῦνας ἐν τῇ Κ.Δ. ὁ Olof Linton⁴² λέγει, ὅτι αὐταὶ ἀνέτρεψαν τὰς ἀντιλήψεις, αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτουν περὶ τὴν ὀργάνωσιν τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐπισταμένη μελέτη κατέδειξε τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ μορφή τοῦ Ὑιοῦ τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τοῦ Μεσσίου. Ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς μελέτης ὑπῆρξεν ἡ ἀνατροπὴ τῆς ἀπόψεως τῆς προτεσταντικῆς θεολογίας περὶ κλήρου καὶ Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία ὑπάρχει ὡς θεολογικὴ σκέψις καὶ ἔννοια πρὶν ἢ ἰδρυθῆ ἡ Ἐκκλησία ὡς ὁρατὴ καὶ ἱστορικὴ πραγματικότητα. Ὑπὸ τὴν ἐσχατολογικὴν θεώρησιν ἀποκτᾶ νόημα καὶ οὐσιαστικὴ ἡ πρωταρχικὴ ὑπαρξίς συνεργατῶν τοῦ Μεσσίου, οἵτινες ἀντλοῦν ἐξ αὐτοῦ τὴν αὐθεντίαν καὶ τὸ κύρος. Ἡ ἀρχῆθεν ὑπαρξίς τοῦ κλήρου καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ χαρακτῆρός του εἶναι γεγονός χαρκτηριζόμενον γενικῶς πλέον.

42. Εἰς τὴν ἐργασίαν: Kyrka och ämbete i. N. Testamentet. (Ἐκκλησία καὶ κλῆρος ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ). En bok om Kyrkam σελ. 100 ἐξ.

Ἐξουσία κατὰ τὴν Κ.Δ. ἐνεργεῖ κατ' ἐξουσίαν τοῦ Χριστοῦ, ὅστις τὴν ἔδωκε πρῶτον εἰς τοὺς ἀποστόλους. Ὁ κλῆρος μετέχει εἰς τὴν διακονίαν καὶ ἐξουσίαν τοῦ Χριστοῦ προσδιοριζόμενος ὑπὸ τῆς ἀρμονίας Χριστοῦ - Ἁγίου Πνεύματος. Ἀποτελεῖ δὲ ἔργον διακονίας τῶν ἀδελφῶν.

Διὰ τὴν κατανόησιν ἢ ἐν τῇ Κ.Δ. ἀναφερομένη ἐκκλησιαστικῇ ἱεραρχίᾳ, δέον τὴν κατανόησιν κατ' ἀρχὴν ἢ βάσιν, ἐφ' ἧς ἐρείδεται. Καὶ ἡ βάση εἶναι ἡ ὑπὸ τῆς Κ.Δ. καθολικῆ θεώρησις τοῦ κόσμου καὶ ἡ πίστις ἐπὶ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Κατὰ τὴν ἄποψιν δὲ τῆς Κ.Δ. ὁ κόσμος δὲν εἶναι εἰδυλ-
λιακός, ἀλλὰ πεδῖον ἐκλογῆς μεταξὺ καλοῦ καὶ κακοῦ, ἀληθείας καὶ ψεύδους, Θεοῦ καὶ σατανᾶ. Εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτὸν δὲν ἰσχύουν αἱ ἀνθρώπιναι προσπά-
θαιαι. Μόνον ὁ ἐρχόμενος εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Θεοῦ νικᾷ τὸ κακὸν καὶ τὸν ἐμπνευστήν του. Εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτὸν ἵσταται ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι του ἔτοιμοι νὰ παράσχουν κάθε βοή-
θειαν. Χωρὶς ὅμως τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Πνεύ-
ματός του, χωρὶς τὸν λόγον του καὶ τὸ ὄνομά του δὲν δύνανται οὔτε οἱ ἀπόστο-
λοι οὔτε οἱ μετ' αὐτῶν οὔτε οἱ μετ' αὐτοὺς νὰ κάμουν τίποτε. Δι' αὐτὸ ἐρχεται
ὡς ἀναγκαῖον συμπλήρωμα ἢ ἐξουσία καὶ ἡ δύναμις ἐκ μέρους τοῦ Χριστοῦ
συνδυαζομένη μὲ τὴν ταπεινώσιν, διὰ τὴν δοθῆ ἀποφασιστικὴ τροπὴ εἰς τὸν
ἀγῶνα. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱεραρχία καὶ ὁ κλῆρος εἶναι κλῆρος
χάριτος. Συνεπῶς ὁ ἐν Χριστῷ κλῆρος δὲν εἶναι τι τὸ δευτερεῖον καὶ τυχαῖον,
ἀλλὰ πρωτεῖον καὶ οὐσιαστικὸν διὰ τὴν σύστασιν τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ διάκονος
τοῦ Χριστοῦ εἶναι φορεὺς χάριτος καὶ δὲν στηρίζεται εἰς ἀξιομισθίας. Τὸ ἔρ-
γον του εἶναι χάρις καὶ δωρεά. Δι' αὐτὸ δὲν εἶναι αὐτοσκοπός, ἀλλὰ μέσον διὰ
νὰ μεταφέρῃ τὴν χάριν εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

Μὲ περισσοτέραν συστηματικότητα καὶ ἀναλυτικότητα κινεῖται εἰς τὴν
αὐτὴν περιοχὴν ὁ καθηγητὴς Harald Riesenfeld⁴³.

Ἡ περὶ Ἐκκλησίας ἀντίληψίς μας, λέγει ὁ καθηγητὴς Riesenfeld, με-
τεβλήθη ἀφ' ὅτου κατενόηθη περισσότερον τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ. Ἡ κλειδίς
διὰ τὴν κατανόησιν τῆς προελεύσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς οὐσίας της εὐρί-
σκειται εἰς τὴν περὶ ἑαυτοῦ συνείδησιν τοῦ Ἰησοῦ ὡς Μεσσίου ἢ Υἱοῦ τοῦ Ἀν-
θρώπου, ἐλθόντος εἰς τὸν κόσμον, ἵνα ἐπισυνάξῃ καὶ σώσῃ τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ.
Περὶ τὸν Ἰησοῦν συνεκεντρώθησαν οἱ ἄνθρωποι, οἵτινες κληθέντες ὑπ' αὐτοῦ
ἔδωκαν συγκεκριμένην μορφήν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Ἡ συγκεκριμένη
αὕτη μορφή εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία δὲ θὰ συνεχίξῃ ὑφισταμένη
μέχρι τῆς ἐπανόδου τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ Ἐκκλησία λοιπὸν ἔχει τὴν ἀρχὴν της εἰς
τὸν Ἰησοῦν ἐκλέξαντα τὸν πρῶτόν της πυρῆνα, τοὺς ἀποστόλους. Οἱ ἀπόστολοι
ἀποτελοῦν καὶ τὸν πρῶτον κλῆρον. Ἡ ἀνάστασις τοῦ θροῦ ἀπόστολος (ἐβραϊ-

43. Εἰς τὴν ἐργασίαν: *Ämbetet i. N. Testamentet*. (Ὁ κλῆρος ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ).
Fr bok om Kyrkans ämbete—Uppsala 1951, σελ. 17 ἐξ.

στί: saliah) δὲν δηλοῖ καθ' ἑαυτὸν λειτουργήματι, ἀλλὰ τὸ ὅτι ὁ φέρων τοῦτο ἐνεργεῖ ἐντολῇ καὶ ἐξ ὀνόματος τοῦ ἀποστείλαντος αὐτόν. Ἐπομένως τὰ λειτουργήματα, τὰ ὅποια εἶχεν ὁ Ἰησοῦς, εἶχον καὶ οἱ ἀπόστολοι καθ' ἐξουσιόδοτησιν τοῦ ἰδίου. Ὁ Ἰησοῦς ἐθεώρει ἑαυτὸν Μεσσίαν καὶ Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου. Κατὰ τὰ ἰδεώδη τοῦ μεταγενεστέρου Ἰουδαϊσμοῦ ὁ Μεσσίας εἶναι ὁ ἰδεώδης βασιλεὺς. Ὁ Μεσσίας καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου εἶναι ἔννοιαι συνημμέναι μὲ τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι συνημμένος μὲ τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Ὁ λαὸς τοῦ Μεσσίου Ἰησοῦ εἶναι ὁ νέος Ἰσραήλ. Ὁ Ἰησοῦς ἔχει τὴν συνείδησιν τοῦ ἐν ἑαυτῷ συγκεντροῦντος τὴν βασιλικὴν, τὴν προφητικὴν καὶ τὴν ἀρχιερατικὴν ιδιότητα. Τοῦτο μᾶς πληροφορεῖ πλῆθος εἰκόνων καὶ παραβολῶν, τὰς ὁποίας χρησιμοποιεῖ ὁ Ἰησοῦς. Τοιαῦται εἰκόνες εἶναι μ.ἄ. ἡ τοῦ οἰκονόμου, ἡ τῆς οἰκοδομῆς, τοῦ καλοῦ ποιμένος κλπ.

Μία ἔρευνα τῶν σχετικῶν χωρίων δεικνύει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐξουσιοδοτεῖ τοὺς ἀποστόλους νὰ συγχωροῦν ἁμαρτίας, τοὺς δίδει τὸ Πνεῦμα, τὸ ὅποιον εἶχε καὶ αὐτὸς καὶ τοὺς ἀποστέλλει, ἵνα συνεχίσωσι τὸ ἔργον του. Οἱ ἀπόστολοι θὰ ἐπακολουθήσωσι τοῖς ἴχνεσί του καὶ τῷ μαρτυρίῳ του. Παρὰ τὴν ἐξουσίαν, τὴν ὁποίαν λαμβάνουν, ἐξαρτῶνται πάντοτε ἀπὸ τοῦ Κυρίου τῶν καὶ θὰ ἀποδώσωσι λόγον τῶν πεπραγμένων των.

Οἱ ἀπόστολοι ἀναθέτουν εἰς ἄλλους τὴν πιστευθεῖσαν εἰς αὐτοὺς ἐξουσίαν. Μεταξὺ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν διαδόχων των δὲν ὑπάρχουν ὅρια συγκεκριμένα. Μόνον ὠρισμένα ἰδιότητες εἶναι ἀποκλειστικῶς ἰδικαί των. Αἱ ἰδιότητες αὐταὶ εἶναι :

- α) Ἡ τῶν αὐτοπτῶν τοῦ Ἰησοῦ.
- β) Ἡ τοῦ θεμελίου τῆς ἐξαπλουμένης Ἐκκλησίας καὶ
- γ) Ἡ τῆς ὑπ' αὐτῶν διαμορφώσεως τοῦ περὶ τοῦ Ἰησοῦ μηνύματος.

Διὰ τῆς μελέτης τῶν εἰκόνων καὶ μεταφορῶν, τὰς ὁποίας χρησιμοποιεῖ ἡ Κ.Δ., ἀνακαλύπτομεν, ὅτι ἡ συνέχεια, ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων, ἐξακολουθεῖ καὶ μὲ τοὺς διαδόχους των πρεσβυτέρους-ἐπισκόπους. Καθ' ὃν δὲ λόγον συνάπτονται ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ ἀπόστολοι, καθ' ὅμοιον λόγον συνάπτεται καὶ ἡ συνέχεια τοῦ ἀξιώματος τοῦ λειτουργήματος τοῦ πιστευθέντος αὐτοῖς. Ἡ συνέχεια συνίσταται εἰς τὸ ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Ἰησοῦ εἶναι τοιούτου εἶδους καθ' ἑαυτὸ, ὥστε νὰ περικληθῇ ἅπαντα τὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ λειτουργήματα, τὰ ὅποια ἀσκοῦνται ἐν τῷ ὀνόματι του. Ἡ συνέχεια τοῦ κληρικῶν ἀξιώματος ἐκφράζεται διὰ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν αὐτῶν λει-

44. Ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ κλήρου τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ἰδὲ προσέτι: Alf Correll: *μημ. ἔργ.* σελ. 50-51. Stig Hansson: *The Unity of the Church in the N. Testament (Colossians and Ephesians)*. Act. Sem. Neot. Ups. Diss. Uppsala 1946, σελ. 94 καὶ 161-162.

τουργημάτων, τὰ ὁποῖα καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐπετέλεσε κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν του. Ἐπειδὴ τὸ κληρικὸν ἀξίωμα συνάπτεται μὲ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν του εἶναι καὶ ἐν τῇ συνεχείᾳ του συνημμένον μὲ τοὺς ἐκπροσώπους του δυνάμει τῆς ἐκλογῆς του.

Αὐτὴ ἡ ὁρατὴ πλευρὰ τοῦ κληρικοῦ ἀξιώματος εὐρίσκεται κατὰ συνέπειαν εἰς τὴν αὐτὴν γραμμὴν μὲ τὴν σάρκωσιν. Ἡ δομὴ τοῦ κληρικοῦ ἀξιώματος εἶναι ἔκτυπος ἔκφρασις τοῦ ἀξιώματος τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν του. Ὁ κλῆρος δὲν θὰ παύσῃ ὑφιστάμενος ὡς οὐσιῶδες χαρακτηριστικὸν τῆς μορφῆς τῆς Ἐκκλησίας καθ' ὅλον τὸ μεσοδιάστημα τῶν παρουσιῶν τοῦ Χριστοῦ, καθ' ὅτι ἐκπληροῖ οὐσιῶδη λειτουργήματα εἰς καὶ διὰ τὸν βίον τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ κλῆρος ἐπιτελεῖ οὐσιωδῶς τὸ αὐτὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐπετέλεσε καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐπὶ τῆς γῆς. Τὰ λειτουργήματα τοῦ κλήρου εἶναι: Προσωπικὴ κήρυξις τοῦ Εὐαγγελίου, μεσολάβησις διὰ τὴν παροχὴν τῆς διὰ τῶν μυστηρίων δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, καθοδήγησις τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ δουλεῦναι Θεῷ ζῶντι, χορήγησις ἀφέσεως ἁμαρτιῶν, διαποίμανσις τῆς ψυχῆς ἐκάστου πιστοῦ καὶ ὁλοκλήρου τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ κλῆρος ὅμως ἐκπροσωπεῖ καὶ τὸν λαὸν ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι φορεὺς τῆς ἐξουσίας τοῦ ἐκπροσωπεῖν τὸν Χριστὸν παρὰ τῷ λαῷ, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Χριστός, ὅστις περιελάμβανεν ἐν ἑαυτῷ τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, ὃν ἐξεπροσώπει.

Οἱ λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας δέχονται τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ ἐκλέγονται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας (ἄρα ἐκπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας). Αἱ δύο αὗται ιδιότητες δὲν ἀποκλείουν, ἀλλὰ συμπληροῦν ἀλλήλας.

Τὸ ἔργον τοῦ κλήρου παρουσιάζεται ἔκτυπον εἰς τὴν λατρείαν. Ὁ λειτουργὸς εἶναι ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ. Ὡς ὁδηγός, κήρυξ, διδάσκαλος καὶ παράκλητος εἶναι ὁ λειτουργὸς ὡς εἰς Χριστὸς διὰ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐξ ἄλλου ἐκπροσωπεῖ τὴν Ἐκκλησίαν προσευχόμενος καὶ δεόμενος τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς ὑπὲρ αὐτῆς ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ.

Ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ὁ παρὼν καιρὸς καὶ δὲν ἔρχεται ἀκόμη ὁ Ἀρχιποίμην, εἶναι ἀναγκαῖα ἡ παρουσία καὶ ἡ ὑπαρξις τοῦ ἱερατείου. Τοῦτο ἀποτελεῖ ἐνωτικὸν καὶ συνδετικὸν παράγοντα μεταξὺ τῆς ἐν οὐρανοῖς κεφαλῆς καὶ τῶν ἐπὶ γῆς μελῶν τοῦ σώματός της, μεταξὺ τοῦ θριαμβεύοντος Χριστοῦ καὶ τῆς ἀγωνιζομένης ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ Ἐκκλησίας του.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν γενικὴν ἱερωσύνην παρατηροῦνται τὰ ἀκόλουθα:

Παρατηρεῖται μία τάσις νὰ θεωρηθῇ περιττὸν τὸ ἱερατεῖον κατόπιν τῆς λυτρωτικῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ. Ἐφ' ὅσον ἀπαξ προσεφέρθη ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, λέγεται, δὲν χρειάζονται πλέον ἱερεῖς ὡς ἐνδιάμεσοι ὅπως καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς Π. Διαθήκης. Οἱ λόγοι ὅμως τοῦ ἀποστόλου Πέτρου (Α' Πέτρ. β' 9) οὐς ἐπικαλοῦνται, εἶναι λόγοι ἀπευθυνθέντες εἰς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ ἐν

Σινᾶ καὶ ἔχοντος ἤδη τὸ ἱερατεῖόν του. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐνταῦθα. Δὲν ἀποβλέπουν οἱ λόγοι αὐτοὶ εἰς τὴν κατάργησιν τοῦ ἱερατείου. Φυσικὰ κάθε χριστιανὸς ἐνσωματωθεὶς ἐν τῷ Χριστῷ γίνεται μέτοχος καὶ τῶν τριῶν λειτουργημάτων του διὰ τὴν κατανύκησιν τῶν δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ τοῦ δρώντος ἐν τῷ κόσμῳ καὶ διὰ τὴν μετοχὴν εἰς τὴν θυσίαν τοῦ Θεοῦ. Τὸ ἱερατεῖον ὅμως δὲν ὑπάρχει δι' ἑαυτό. Ἔχει τὰ ἰδικὰ του καθήκοντα, χωρὶς νὰ ὑπείσέρχεται εἰς τὸ ἴδιον λειτουργῆμα τοῦ Χριστοῦ. Τοῦναντίον τὸ ἱερατεῖον εἶναι ἐγκλεισμένον εἰς τὸ τριπλοῦν ἀξίωμα τοῦ Χριστοῦ καὶ οὕτως ἐνεργεῖ αὐτὸς ὁ ἴδιος διὰ τῶν ἑαυτοῦ ἐπὶ τῶν ἑαυτοῦ.

β' Ἡ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας

Ἡ ἐκκλησιολογικὴ ἔρευνα προῦχώρησε κατ' ἀνάγκην καὶ εἰς τὴν λατρείαν. Ἰδιαιτέρως ἐμελετήθησαν τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας. Βεβαίως τὸ θέμα δὲν ἠρευνήθη ἀκόμη ἐπαρκῶς. Αἱ ἀπαρχαὶ ὅμως γεννοῦν βασίμους ἐλπίδας περισσοτέρας καὶ βαθυτέρας ἐρεύνης καὶ εἰς τὴν περιοχὴν αὐτήν.

Μία κατεύθυνσις ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῆς Κ.Δ. εἶναι καὶ ἡ ἀπὸ βάσεως λατρευτικῆς ἐρμηνεία τῆς. Ἀφετηρία τῆς ὑπῆρξεν ἡ θρησκευολογικὴ ἔρευνα. Κατ' ἀρχὴν ἐθεωρεῖτο ὁ Χριστιανισμὸς δημιουργημὰ ἐξ ἐπιδράσεων ἑλληριστικῶν θρησκειῶν. Μετὰ ταῦτα ὅμως ἐστράφη ἡ προσοχὴ εἰς τὴν ἐρμηνείαν ὄρων προσληφθέντων ὑπὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐκ τοῦ ἑλληριστικοῦ περιβάλλοντος μὲν νέον ὅμως περιεχόμενον. Τελικῶς δὲ ἐστράφη τὸ ἐνδιαφέρον εἰς τὴν Π.Δ. καὶ δὴ εἰς τὴν λατρευτικὴν ζωὴν τοῦ Ἰσραήλ, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἀπέδωσε πολλοὺς καρπούς.

Ὁ Riesenfeld⁴⁵ θέτει ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὰ ἐξῆς ἐρωτήματα:

Ποῖον τὸ νόημα τῆς λατρείας; Ποία εἶναι ἡ οὐσία καὶ ὁ σκοπὸς τῆς; Πότε τίθεται τὸ ἐρώτημα περὶ λατρείας καὶ πότε περὶ ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν λειτουργημάτων ἢ ἐξωτερικῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἀτομικῆς θρησκευτικῆς ζωῆς; Εἰς τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ προσπαθεῖ νὰ δώσῃ μίαν ἀπάντησιν ὁ καθηγητὴς Riesenfeld.

Δὲν εἶναι, λέγει, κατ' ἀρχὴν ὀρθὴ ἡ μέθοδος τῆς συλλογῆς «λειτουργικῶν» κειμένων τῆς Κ.Δ. ἐπὶ τῇ βάσει μόνον τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς. Ἐπειὶ, τὸ ὁποῖον ἔχει σημασίαν, εἶναι τὸ νὰ ὀδηγηθῇ τις εἰς μίαν περιληπτικὴν καὶ προχωροῦσαν εἰς γενικὴν θέαν τῆς θέσεως τῆς κοινῆς λατρείας εἰς τὴν πρωτοχριστιανικὴν ζωὴν καὶ σκέψιν. Τοῦτο δύναται νὰ ὀδηγήσῃ ὄχι μόνον εἰς τὴν ἐρμηνείαν μεμονωμένων χωρίων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐρμηνείαν ἐν γένει τοῦ περιεχομένου τῶν ἰδεῶν τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Δὲν εἶναι φυσικὸν προκειμένου νὰ ἐξετασθῇ ὁ σκοπὸς τῆς λατρείας, πχ. τῆς Θ. Εὐχαριστίας, νὰ ἐξετασθῇ τὸ ἰουδαϊκὸν ὑπόβαθρον, τὸ ὁποῖον εἶναι

45 Εἰς τὴν ἐργασίαν: Kristen gudstjänst... σελ. 32 ἐξ.

δυνατὸν νὰ βοηθήσῃ εἰς βαθυτέραν κατανόησιν τοῦ ἐν λόγῳ ζητήματος. Εἰς τὴν ἔρευναν αὐτὴν πρέπει νὰ γίνῃ μία σαφὴς διάκρισις, πρὸς ἀποφυγὴν παρερμηνειῶν, τῶν ἐξῆς δύο ἀκροτήτων: α) Τῆς ἀντιλήψεως, ὅτι ὁ Χριστὸς ἀποτελεῖ Ἰουδαϊκὴν μεσσιανικὴν ἀρεσιν ἢ κλάδον τῆς Ἰουδαιογνωστικῆς κινήσεως τῶν ἑσσαιῶν καὶ β) τοῦ μὴ τονισμοῦ τῆς συναφείας Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Bultmann καὶ τῆς σχολῆς του, θεωρήσαντος τὸν Χριστιανισμὸν ὡς ὀξεῖαν ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Ἰουδαϊσμόν.

Ἀντιτιθέμενος πρὸς τὴν τάσιν αὐτὴν τοῦ Bultmann ὁ Riesenfeld τονίζει τὴν ἀνάγκην τῆς στροφῆς πρὸς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, διὰ νὰ κατανοηθῇ ὁ διπλοῦς χαρακτήρ τοῦ Χριστιανισμοῦ συναπτομένου ἅμα καὶ ἀντιτιθεμένου πρὸς τὸ παλαιοδιαθηκικόν του ὑπόστρωμα. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν εἶναι ἀναγκαία μία ἀναδρομὴ εἰς τὴν Ἰουδαϊκὴν λατρείαν.

Ἐπὶ μέρους χαρακτηριστικὰ τῆς Ἰουδαϊκῆς λατρείας εἶναι μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὰ κάτωθι:

α) Ὁ Jahvé ἐξέλεξε τὸν λαόν του καὶ συνῆψε μετ' αὐτοῦ συμφωνίαν, ὅπως οὗτος τὸν λατρεύῃ.

β) Ἡ λατρεία δὲν εἶναι τυχαία, ἀλλὰ σύμφωνος πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, Jahvé.

γ) Λατρεία καὶ ἠθικὴ συνάπτονται εἰς ἓν ὅλον.

δ) Ἡ θυσία, ἥτις δημιουργεῖ κοινωνίαν Θεοῦ-λαοῦ. Τὸ θῦμα ἐξιλεώνει τὸν Θεὸν καὶ καταπαύει τὴν ὀργὴν του. Τὸ θῦμα ἀποτελεῖ ταπεινὴν προσφορὰν τοῦ ἀνθρώπου ὁμολογοῦντος τὴν ἐνοχίαν του. Κεντρικὴν θέσιν εἰς τὴν Ἰουδαϊκὴν λατρείαν κατέχει ἡ προσφορὰ τοῦ πασχαλίου ἄμνου καὶ ἡ ἑορτὴ τοῦ ἐξιλασμοῦ.

Μεταίχμαλωσιακῶς ἡ λατρεία ἀποκτᾷ νέον στοιχεῖον, τὴν συναγωγὴν. Ἐξαφανισθεῖσης τῆς θυσίας διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ Ναοῦ ἔχομεν-βαθμηδὸν μίαν ἀποπνευμάτωσιν τῆς λατρείας.

Ἐξ ἄλλου εἰς τὴν Κ.Δ. ἔχομεν τὰ ἐξῆς δεδομένα:

α) Ὁ Ἰησοῦς ἠνδρώθη εἰς περιβάλλον Ἰουδαϊκὸν ὡς πιστὸν μέλος τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκευτικῆς κοινότητος ἐπισκεπτόμενος τὴν συναγωγὴν καὶ τὸν Ναόν.

β) Ὁ Ἰησοῦς δὲν ἤθελε ἀκαταλῦσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι. Εἰς τοὺς λόγους αὐτοὺς εὐρίσκομεν τὴν ἐναλλαγὴν συνεχείας καὶ νέας δημιουργίας.

γ) Ἡ ἐκλογὴ τῶν Δώδεκα ἔχει ὡς ὑπόστρωμα τὴν Ἰουδαϊκὴν ἱστορίαν τῆς σωτηρίας, ἐνῶ συγχρόνως δημιουργεῖται τι τὸ νέον.

δ) Τὸ νέον καὶ συγχρόνως ὁ κρῖκος τῆς ἐν τῇ Κ.Δ. λατρείας πρὸς τὴν ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ εἶναι τὸ Πάθος τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἡ ὀλίγον πρὸ αὐτοῦ θεμελίωσις τῆς Θ. Εὐχαριστίας. Ἡ Θ. Εὐχαριστία εἶναι ἀκατανόητος χωρὶς τὸ περιεχόμενον, τὸ ὁποῖον τῆς δίδει ὁ Ἰησοῦς διὰ τοῦ θανάτου του. Ὁλη ἡ Π.

Διαθήκη καταλύεται δι' ἐνός φαινομενικῶς ἀπλοῦ δείπνου. Ἡ παλαιὰ μορφή βρώσεως τοῦ πασχαλίου ἀμνοῦ λαμβάνει νέον περιεχόμενον.

ε) Ὁ Ἰησοῦς συνάπτει τὸν θάνατόν του μὲ τὸ βάπτισμα. (Μάρκ. ι' 38 καὶ παράλλ.).

ς) Ἡ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας λαμβάνει υπόστασιν μετὰ τὸ Πάσχα καὶ τὴν Πεντηκοστήν. εἶναι καταφανὴς ὁ σύνδεσμος Ἐκκλησίας καὶ λατρείας ἐν τῇ Κ.Δ. Ὅ,τι ἀναφέρεται εἰς αὐτὴν σχετικῶς εἶναι μᾶλλον ὑπαινιγμὸς παρά ἐκθεσις συγκεκριμένων μορφῶν λατρείας, ἥτις προϋποτίθεται γνωστὴ καὶ αὐτονόητος.

ζ) Ἡ μορφή τῆς λατρείας δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὴ, διὰ τὸ καθορισθῆναι αὕτη αὐστηρῶς καὶ τὸ περιγραφῆν ὑφ' ἡμῶν. Ἡ ἀνάγνωσις πάντως τῶν Γραφῶν καὶ ἡ κλάσις τοῦ ἄρτου ἦσαν ἀχώριστα. Ἡ ἀποψις, ὅτι ὑπῆρχε μία λατρεία μὲ κύριον στοιχεῖον τὸν λόγον καὶ μία ἄλλη λατρεία μὲ κύριον στοιχεῖον τὴν Εὐχαριστίαν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ στηριχθῆ ἀπολύτως. Ἀπαιτεῖται ἐξοικειώσις μὲ τὰ κείμενα τῆς Π.Δ. καὶ τοῦ μεταγενεστέρου ἰουδαϊσμοῦ, διὰ τὸ ἐξακριβωθῆν τι τὸ νέον καὶ τί τὸ παλαιὸν ὑπάρχει εἰς τὴν λατρείαν τῆς Κ.Δ. Πρὸς τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητος ἡ συνεργασία Παλαιοδιαθηκικῆς καὶ Καινοδιαθηκικῆς ἐρεῦνης.

η) Ὁ ἀπόστολος Παῦλος τονίζει τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ βαπτίσματος. Ὅπως ἡμῶς ἐκτίθεται ὑπ' αὐτοῦ, φαίνεται τι τὸ ἀρηρημένον, χωρὶς τὴν προϋπόθεσιν, ὅτι ἦτο ἤδη μία γνωστὴ εἰς ὅλους πράξις. Ἡ λατρεία ἀποτελεῖ τὴν βάσιν ἐπὶ τῆς ὁποίας οἰκοδομεῖται ἡ πίστις καὶ ἡ δοξολογία.

Τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα δὲν ἀποτελεῖ συνέχειαν τῶν ἰουδαϊκῶν τελετουργικῶν καθαρμῶν, ἀλλὰ ἔχει ὡς ἀφετηρίαν τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὸν Ἰορδάνην ὡς πρὸς τὴν μορφήν, πληρωθέντος τοῦ περιεχομένου του διὰ τοῦ σταυρικοῦ του θανάτου. Διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰσάγεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν κοινωνίαν, ἥτις καλεῖται Ἐκκλησία. Αὕτη παρίσταται ὑπὸ τοῦ Παύλου ὡς σῶμα εἰς τὴν θεολογίαν του. Ὁ βαπτιζόμενος ἀνήκει εἰς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ. Μολοντί τὸ βάπτισμα παρίσταται ὡς παράλληλόν τι πρὸς τὴν ἰουδαϊκὴν περιτομήν, ἐν τούτοις ὑπάρχει ἐξ ἀρχῆς ἡ συνείδησις τοῦ ἐντελῶς διαφόρου χαρακτῆρός του. Τὸ βάπτισμα ἔχει πρὸς τούτοις τὸν χαρακτῆρα τῆς παγκοσμιότητος καὶ περιλαμβάνει ἀμφοτέρωθεν τὰ φύλα, ἐνῶ ἡ περιτομὴ περιελάμβανε μόνον ἓν ἔθνος καὶ ἓν φύλον.

θ) Πίστις καὶ μυστήριον δὲν ἀντιτίθενται πρὸς ἄλληλα, ἀλλὰ συμπληροῦσιν ἄλληλα. Ἡ αὕτη σωτηρία προσλαμβάνεται διὰ τῆς πίστεως καὶ παρέχεται διὰ τοῦ βαπτίσματος.

ι) Εἰς τὴν Κ.Δ. τονίζεται ἡ κεντρικὴ θέσις, τὴν ὁποίαν παρέχει ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν λατρείαν καὶ τὴν μυστηριακὴν ζωὴν. Τὰ πάντα προϋποθέτουν αὐτὸν καὶ καταλήγουν εἰς τὸ ἴδιον.

Διὰ τὰ κατανοήσωμεν τὸν Ἰησοῦν καὶ τὸ κήρυγμά του, δεόν ὅπως κατανοήσωμεν τὰς μορφάς, αἱ ὁποῖαι ἀνεπτύχθησαν κατὰ τὴν μακρὰν ἱστορίαν τοῦ Ἰσραήλ, ἐγιναν δεκταὶ καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ. Ὡς τοιαῦται μορφαὶ δύνανται νὰ ἀναφερθοῦν π.χ. αἱ: Μεσσίας, Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Οἱ ὅροι οὗτοι προέρχονται ἀπὸ μίαν κοινωνικὴν καὶ ἱστορικὴν συνέχειαν. Διὰ τοῦτο ἡ σάρκωσις εἶναι ἀκατανόητος χωρὶς τὴν προπαρασκευήν. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν λατρείαν. Ἡ γραμμὴ ἀπὸ τὴν Π.Δ. προχωρεῖ εἰς τὴν χριστιανικὴν λατρείαν διὰ τοῦ Ἰησοῦ. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν ὀργάνωσιν καὶ διὰ τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας.

Εἰς τὸ ζήτημα τῆς λατρείας ὁ Riesenfeld ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς Lohmeyer καὶ Cullmann. Ὁ Lohmeyer, λέγει ὁ Riesenfeld, βλέπει τὴν λατρείαν τῆς Κ.Δ. ὡς ἀντίθεσιν τῆς τῆς Π.Δ. καὶ ὁ Cullmann πάλιν βλέπει μίαν γραμμὴν προχωροῦσαν ἀπὸ τῆς δημιουργίας εἰς τὸ μέσον τῆς ἱστορίας, τὸν Χριστὸν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ πέρας τοῦ κόσμου, ἦτοι τὴν παρουσίαν. Ἀλλὰ δὲν μᾶς ἀφίνει τὴν δυνατότητα νὰ σκεφθῶμεν περὶ τοῦ *Christus praesens*, περὶ τοῦ παρόντος Χριστοῦ. Τοῦτο ὅμως τὸ σημεῖον εἶναι σπουδαιότατον προκειμένου νὰ κατανοήσωμεν τὴν χριστιανικὴν λατρείαν. Κατὰ τὸν Cullmann ἡ λατρεία εἶναι βίωσις τοῦ συμβάντος καὶ τοῦ συμβησομένου. Ἀλλὰ διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ὁ Κύριος τῆς Ἐκκλησίας μεταβάλλεται εἰς τι χωρὶς ζώην. Ἡ ἔννοια τῆς Ἐκκλησίας ὡς σώματος τοῦ Χριστοῦ δὲν ἔχει συγκεκριμένον περιεχόμενον. Περιορίζει ἕθεν ὁ Cullmann τὸ ὑπερβατικὸν εἰς τὴν λατρείαν. Ἐν τούτοις τὸ ὑπερβατικὸν ἀνήκει εἰς τὴν λατρείαν. Ἡ πίστις τῶν πρώτων Χριστιανῶν ἔχει ὡς περιεχόμενον τῆς τὸ ὅτι ὁ μέλλων αἰὼν δὲν προκειται νὰ ἔλθῃ κάποτε, ἀλλὰ ὅτι ἤλθε. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εὐρίσκεται κατὰ τὸ μεσοδιάστημα τὸ μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας του παρουσίας εἰς διαρκῆ ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν Ἐκκλησίαν του. Τοῦτο ὅμως δὲν καταλύει τὸν ἐσχατολογικὸν τῆς λατρείας χαρακτήρα.

γ' Τὰ μυστήρια

Σπουδαιότατον στοιχεῖον τῆς λατρείας ἀποτελοῦν τὰ μυστήρια. Ἐρευνῶνται ἕθεν δεόντως καὶ αὐτά. Εἰς τὸ ἐρώτημα, ἀν ἡ πρώτη Ἐκκλησία εἶχε μυστήρια, ἡ ἀπάντησις εἶναι θετικὴ, λέγει ὁ Fridrichsen⁴⁶. Ταῦτα ἀπετέλουν, λέγει, ἔργον ἀνεξάρτητον τοῦ λόγου. Ἡ ἔννοια τῶν μυστηρίων τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας προέρχεται ἀπὸ τὴν ρεαλιστικὴν ἀντίληψιν τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία ὑπὸ τὴν συγκεκριμένῃν καὶ ἀπτὴν μορφήν τῆς εἶναι ἀγία ἐν ἐσχατολογικῇ ἔννοια καὶ ἡ πεποιθήσις αὕτη προβάλλει ὡς αἴτημα τὴν συγκεκριμένῃν ἀποκάλυψιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν τοῖς μυστηρίοις παρὰ τὸν λόγον. Τὸ παράδοξον τῆς πίστεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὀφείλει νὰ τρέφεται διὰ τῆς τρο-

46. Εἰς τὴν ἐργασίαν: *Eglise et sacrement...* σελ 350 ἐξ.

φῆς τῶν μυστηρίων, διὰ τὴν καταφάσκη εἰς τὴν ζωὴν τῆς παρὰ τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα ἀντιτίθενται πρὸς τὴν πίστιν αὐτὴν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν.

Τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὰ μυστήριά της τὰ ἐβίων οἱ πρῶτοι χριστιανοί. Δὲν ἀπετέλουν δι' αὐτοὺς ἀντικείμενον ἐρεύνης. Δι' αὐτὸ ὅμως καὶ ὅ,τι ἔχομεν ὡς πρῶτον ὕλικόν ἐρμηνεύεται κατὰ πολλοὺς καὶ ποικίλους τρόπους. Αἱ γνῶμαι διχάζονται εἰς πλείστας ἀπόψεις. Ἡ ἐπὶ τοῦ θέματος ὅμως ἔρευνα μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὰς ἐξῆς διαπιστώσεις :

Ἡ ἀρχέγονος Ἐκκλησία εἶχε πράγματι τὴν ἔννοιαν τοῦ μυστηρίου. Ἡ ἐνέργεια τοῦ μυστηρίου εἶναι διπλῆ: Ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ καθιστᾷ τὸ αἰώνιον συγκεκριμένον ἐν τῷ παρόντι καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τῆς μορφῆς τοῦ χρόνου τὸ θεωρῆν τὴν αἰωνιότητα.

Δύο μυστήρια ἐξετάζονται καὶ ἐρευνῶνται ὑπὸ τῆς σχολῆς τῆς Uppsala, ἥτις κινεῖται πάντοτε ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς διαμαρτυρομένης θεολογίας. Τὰ μυστήρια ταῦτα εἶναι τὸ βάπτισμα καὶ ἡ Θ. Εὐχαριστία.

Πολλὰς καὶ διεξοδικὰς μελέτας ἐπὶ τοῦ θέματος δὲν ἔχομεν, ἅτε ἀσχοληθέντων πολλῶν ἐν τῇ Δύσει περὶ τὰ θέματα αὐτὰ καὶ δὴ τῶν Cullmann καὶ τοῦ Joak. Jeremias οἱ ὁποῖοι ἐπέδρασαν περισσότερον ἐπὶ τῶν ἀπόψεων τῆς σχολῆς. Παρὰ ταῦτα ἔχομεν ἐργασίας, αἱ ὁποῖαι ἐξετάζουν τὸ περὶ μυστηρίων θέμα ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις τῆς σχολῆς.

α) Τὸ βάπτισμα.

Τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος συνάπτεται πρὸς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας, παρατηρεῖ ὁ Fridrichsen, ἀναπτύσσων τὸ θέμα⁴⁷. Ἡ καινὴ ζωὴ δὲν εἶναι τι τὸ ἀτομικόν, ἀλλὰ κοινὸν μετὰ τὴν κοινὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ἄτομον πραγματοποιεῖ τὴν ζωὴν ταύτην μόνον ἐν τῇ ἐνότητι μετὰ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ ἀτομικὴ ἱστορία τῆς ψυχῆς καθίσταται διὰ τοῦ βαπτίσματος προσωπικὴ βίωσις τοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ, ἀποκτᾷ δηλαδὴ μίαν ἀπόλυτον ιδιότητα καὶ ἀξίαν. Τὸ βάπτισμα ἀποκαλύπτει καὶ σταθεροποιεῖ τὸ γεγονός αὐτὸ καὶ θέτει τὸ αἰώνιον καὶ ἀπόλυτον εἰς τὸν χρόνον τοῦ προσωπικοῦ καὶ ἀτομικοῦ. Δι' αὐτὸ τὸ ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας βάπτισμα εἶναι ἄνευ νοήματος καὶ ὑποστάσεως. Τὸ βάπτισμα εἶναι ἐσχατολογικόν μυστήριον, τὸ ὁποῖον ἀποκαλύπτει ἐν τῇ ἐν τῷ κόσμῳ Ἐκκλησίᾳ καὶ καθιστᾷ ἐπίκαιρον τὸ καινόν, ὅπερ θὰ πραγματοποιηθῆ πλήρως ἐν τῇ καινῇ γῆ. Τὸ καινὸν τοῦτο καθίσταται διὰ τοῦ βαπτίσματος συγκεκριμένη πραγματικότης καὶ ἐν ταῦτῳ προσωπικὴ διὰ τὸν κάθε πιστόν.

47. Εἰς τὴν ἐργασίαν: Kyrka och sakrament... σελ. 303.

Μὲ εἰδικωτέραν ἀναφορὰν εἰς τὴν παύλειον θεολογίαν ἐρευνᾷ τὸ θέμα περὶ τοῦ βαπτίσματος ὁ Edvin Larsson εἰς τὴν ἐργασίαν του *Christus als Vorbild*⁴⁸.

Τὸ πρῶτον ζήτημα, τὸ ὁποῖον θεωρεῖ ὁ Larsson ὡς ἄξιον ἐρεύνης, εἶναι ἡ ἀνερεύνησις τῶν μοτίβων καὶ τοῦ ὕλικου τῶν ἰδεῶν ἐξ οὗ ἠντλησε καὶ ἐνεπνεύσθη ὁ ἀπόστολος τὴν περὶ βαπτίσματος ἀντίληψίν του. Μία δὲ πλευρά, εἰς τὴν ὁποίαν περιστρέφει τὴν ἐρευνάν του, εἶναι ἡ τῆς μιμήσεως τοῦ Χριστοῦ ἐφαρμοζομένη εἰς τὸ βάπτισμα.

Ὁ συνδυασμὸς βαπτίσματος καὶ μιμήσεως Χριστοῦ ἀποτελεῖ κατὰ τὸν E. Larsson δημιουργήμα τοῦ Παύλου. Ἦδη κατὰ τὸν χρόνον τῆς μεταστροφῆς του ὑπῆρχεν ἀποτελεσμένη διδασκαλία περὶ βαπτίσματος γενομένη *fest Institution*. Ἡ συμβολὴ τοῦ Παύλου ἔγκειται εἰς τὴν συσχέτισιν τοῦ βαπτίσματος μὲ τὸν Ἰησοῦν διὰ τῆς ἰδέας: Βάπτισμα = θάνατος καὶ ἀνάστασις μετὰ τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ συμβολὴ τῆς θρησκευτικῆς ἐρεύνης εἰς τὸ ζήτημα αὐτὸ ἀπέδειξε τοῦλάχιστον πόσον κεντρικὴν θέσιν ἔχει τὸ βάπτισμα εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἀποστόλου. Τοῦναντίον οἱ ἄλλοι ἰσχυρισμοὶ περὶ στενοῦ συνδέσμου τῆς διδασκαλίας τοῦ Παύλου περὶ βαπτίσματος καὶ Μυστηριακῶν θρησκειῶν ἀποδεικνύονται ὑπὸ τῆς νεωτέρας ἐρεύνης ἀβάσιμοι καὶ ἄνευ βαθυτέρας σημασίας. Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν ὁμοιότητα μεταξὺ τοῦ μυσταγωγουμένου καὶ τῆς ἐξαναστάσεως εἰς νέαν ζωὴν διὰ μυστηριακῆς ἐνεργείας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς σχετικῆς διδασκαλίας τοῦ Παύλου ἀφ' ἑτέρου ἢ ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ Παύλου δὲν φαίνεται κατ' εὐθείαν προερχομένη ἀπὸ ὠρισμένην διδασκαλίαν, ἀλλὰ εἶναι γενικὴ. Τοιαῦται διδασκαλίαι καὶ ἰδέαι ἦσαν γενικῶς διαδοσθέντες τότε. Δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι αἱ ρίζαι αὐτῶν τῶν ἰδεῶν ἀνάγονται εἰς παλαιὰς ἀνατολικὰς θρησκείας. Ἦδη καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἰσραηλιτικὴν θρησκείαν ὑπάρχει αὐτὸς ὁ δυαλισμὸς-ζωῆς-καὶ-θανάτου. Ἡ ἀνανέωσις τῆς ζωῆς ἦτο στενώτατα συνδεδεμένη μὲ τὴν λατρευτικὴν ἐνεργείαν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ νέου ἔτους. Ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν αὐτὴ ἡ προϋπάρχουσα βᾶσις, δὲν εἶναι ἐκπληκτικὸν τὸ γεγονός, ὅτι ὑπάρχει ὁμοιότης μεταξὺ τῆς περὶ βαπτίσματος θεολογίας τοῦ Παύλου καὶ τῶν σχετικῶν διδασκαλιῶν τῶν μυστηριακῶν θρησκειῶν. Ἀντιθέτως ἡ παύλειος διδασκαλία δύναται νὰ διαφωτισθῇ διὰ τῶν μυστηριακῶν αὐτῶν διδασκαλιῶν εἰς ὠρισμένα σημεῖα. Ἐν τούτοις δὲν ἀποτελοῦν αὐταὶ τὴν πηγὴν, ἀφ' ἧς ἐνεπνεύσθη ὁ Παῦλος τὴν ἐρμηνείαν τοῦ βαπτίσματος, τὴν ὁποίαν μᾶς δίδει. Ἡ κυρία ὥθησις ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν καὶ τὸ κήρυγμα τῆς πρώτης Ἐκκλησίας.

48. *Acta Seminarii Neotestamentici Upsaliensis. XXIII, Diss. Uppsala-Lund-Kopenhagen 1962.*

Ὁ Larsson δέχεται τὴν ὑπὸ τοῦ Schnakenburg ὑποστηριζομένην θέσιν: Ἡ σύναψις Ἀδάμ-Χριστοῦ ἐρμηνεύει τὸ γεγονός τοῦτο, διότι ὢν ὁ ἄνθρωπος ἀπόγονος τοῦ Ἀδάμ ὑφίσταται καὶ αὐτὸς τὴν τύχην τοῦ προπάτορός του. Ὅπως δὲ ὑφίσταται τὴν τύχην του οὕτω καὶ ὁ νέος ἄνθρωπος, ὁ καταγόμενος ἐκ τοῦ νέου Ἀδάμ, τοῦ Χριστοῦ, ζῆ τὴν αὐτὴν ἐμπειρίαν, ἀποθνήσκων καὶ ἀνιστάμενος μετὰ τοῦ Χριστοῦ ὡς νέου προπάτορός του. Προχωρῶν ἕμως πέραν τῆς θέσεως αὐτῆς ὁ Edvin Larsson λέγει: Τὸ αὐτονόητον τῆς συνάψεως τοῦ βαπτίσματος μετὰ τῆς ἱστορίας τῆς σωτηρίας δὲν ἀπαιτεῖται νὰ στηριχθῆ μόνον εἰς τὰς παλαιοδιαθηκικὰς καὶ ἰουδαϊκὰς ἀντιλήψεις, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς παλαιοχριστιανικὰς καὶ δὴ τὴν εὐαγγελικὴν παράδοσιν, ἔνθα πολλαπλῶς τονίζεται, ὅτι τὸ ἀκολουθεῖν τὸν Ἰησοῦν σημαίνει συμμετοχὴν εἰς τὴν τύχην τοῦ Ἰησοῦ. Ἀφετηριακὸν σημεῖον ἐρέυνης διὰ τὸν Larsson τοῦ θέματος περὶ σχέσεως παυλείου διδασκαλίας καὶ εὐαγγελίων εἶναι ἡ πρότασις: Ὁ Ἰησοῦς εἶναι πρότυπον θανάτου καὶ ζωῆς διὰ τοῦ βαπτίσματος. Ὡς σχετικὰ κείμενα ποικίλως ἐξεταζόμενα καὶ ἐρμηνευόμενα χρησιμοποιοῦνται ὑπ' αὐτοῦ τά: Ρωμ. στ' 1-11, Κολ. β' 11-13, 14, Γαλ. β' 19 ἐξ., Ἐφεσ. β' 4-7.

Μετὰ τὴν ἐρευναν καὶ ἀνάλυσιν τῶν κειμένων αὐτῶν ἐπάγεται ὁ Larsson: Ἡ θεώρησις τῶν βασικῶν τούτων περὶ βαπτίσματος κειμένων τοῦ Παύλου ἀποδεικνύει, ὅτι τὰ ἀποφασιστικὰ γεγονότα τῆς ἱστορίας τῆς σωτηρίας ἀποτελοῦν καὶ τὰ πρότυπα τῶν ἐν τῷ βαπτίσματι συμβαινόντων. Ὁ θάνατος καὶ ἡ ταφὴ τοῦ Χριστοῦ εἶναι προτυπώσεις τοῦ μυστηριακοῦ-ἠθικοῦ θανάτου τοῦ ἀνθρώπου ὡς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν, τὸν νόμον καὶ τὰς δυνάμεις τοῦ κόσμου. Ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ἀνάληψις τοῦ Χριστοῦ διατηροῦν τὴν ἀντιστοιχίαν των πρὸς τὴν ἀνάστασιν καὶ ἐξύψωσιν, ἣτις πραγματοποιεῖται ἐν τῷ βαπτίσματι καὶ ἡ ὁποία ἐκδηλοῦται εἰς τὴν πορείαν πρὸς ἀνακαίνισιν τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ κυριότητα ἔναντι ὅλων τῶν δυνάμεων. Ἡ ἀναλογία μεταξὺ ἱστορίας τῆς σωτηρίας καὶ βαπτίσματος τονίζεται περαιτέρω καθ' ὅσον συνάπτεται τοῦτο μὲ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν δοξασμὸν του ὡς πρὸς τοὺς βεβαπτισμένους καὶ θεωρεῖται ὡς ἔργον τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὰς παυλείους ὅθεν γραφὰς ἔχομεν εἴσοδον τοῦ ἀνθρώπου εἰς κοινωνίαν καὶ δεσμὸν μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ἀκολουθήσει αὐτοῦ. Διὰ τῆς βιώσεως τῶν κεντρικῶν γεγονότων τῆς ἱστορίας τῆς σωτηρίας ὁ πιστὸς ἐλευθεροῦται ἐκ τῆς δυσλείας του καὶ εἰσάγεται εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ Χριστοῦ.

β) Ἡ Θεία Εὐχαριστία.

Ἐτερον θεμελιῶδες μυστήριον τῆς πρώτης Ἐκκλησίας εἶναι ἡ Θ. Εὐχαριστία. Ὁ Fridrichsen ἐξετάζει τὸ θέμα ὡς ἀκολουθῶς:

Τὸ ἔργον τοῦ Ἰησοῦ ἦτο ἔργον προσωπικῆς κλήσεως τῶν ἀνθρώπων, ὅπως γίνωσι μέλη τῆς κοινωνίας, τῆς ὁποίας κέντρον εἶναι ὁ Ὑῖος τοῦ Ἀνθρώπου. Μὲ ἀπαρχὴν τοὺς δώδεκα ἀποστόλους δημιουργεῖται ἡ κοινωνία αὕτη, ὁ

νέος λαὸς τοῦ Θεοῦ. Ὁ δεσμὸς τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν νέαν αὐτὴν κοινωνίαν, τὸν νέον Ἰσραὴλ τῆς χάριτος, δὲν εἶναι τι τὸ ἰδεατὸν καὶ ἀόρατον, ἀλλὰ συγκεκριμένον τι. Εἶναι ἡ σύναξις περὶ τὸν Ἰησοῦν. Τὰ γεύματα εἰς τὸν κύκλον αὐτὸν τοῦ Ἰησοῦ ἔχουν ἱερὸν χαρακτῆρα. Οἱ ἀπόστολοι καθήμενοι εἰς τὴν τράπεζαν παρεκάθηοντο εἰς μεσσιανικὴν τράπεζαν. Ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος ἀποτελεῖ τὸ κορυφωμα τῶν τοιούτων κοινῶν τραπεζῶν. Εἰς τὴν πρώτην κοινωνίαν τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν συνεχίζεται «ἡ κλάσις τοῦ ἄρτου» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἀοράτου παρουσίας τοῦ Κυρίου. Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, αὐτὴ ἡ μικρὰ Ἐκκλησία ἐνταῦθα καὶ νῦν ἦτο ἡ Ἐκκλησία τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, μέλλουσα νὰ κληρονομήσῃ τὴν δόξαν τοῦ οὐρανοῦ. Κατὰ τὴν ἀποστολικὴν περίοδον τὸ νόημα καὶ ἡ ἀντίληψις τῆς Ἐκκλησίας ἦτο ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τοῦ Ἰησοῦ. Κοινωνία μετὰ τῶν ἀποστόλων ἐσημαίνει κοινωνία μετὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μετὰ τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, μετὰ τοῦ Ἰησοῦ δηλαδὴ. Ἐκαστον ἄτομον ἦτο μέλος τοῦ ἐξηγορασμένου καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἡγιασμένου νέου Ἰσραὴλ, τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Προχωρῶν περαιτέρω εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν σκέψεων του ὁ Fridrichsen λέγει, ὅτι ἡ ἱστορία τῆς συστάσεως τοῦ μυστηρίου ἴσως δὲν θὰ διευκρινισθῇ ποτέ. Κατὰ τὸν ἀπόστολον Παῦλον, ἐξακολουθεῖ ὁ Fridrichsen, ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος δὲν ἔχουν ἰδίαν ἀγιότητα, ἀλλὰ τὸ κοινὸν δεῖπνον, ὅφ' ὃ ταῦτα νοοῦνται. Τὸ κοινὸν δεῖπνον εἶναι δεῖπνον μετὰ Χριστοῦ. Εἰς τὰ εἰδωλολατρικὰ δεῖπνα οἱ κοινῶνι τῶν γίνονται κοινῶνι τῆς θεότητος. Καὶ οἱ κοινῶνι τοῦ χριστιανικοῦ δείπνου γίνονται κοινῶνι τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει κοινὴ τράπεζα ὄχι μόνον ἐπαναφέρει εἰς τὴν μνήμην, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἀντίληψιν φέρει εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν ἀπελθόντα, ὅστις παρίσταται ἀοράτως. Τὸ κοινὸν δὲ δεῖπνον ἀποκαλύπτει τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου εἰς τὴν ἐπὶ γῆς Ἐκκλησίαν του. Ἀποκλείεται πᾶσα *magie sacramentale*, μυστηριακὴ μαγεία. Ὁ παρὸν Κύριος εἶναι ὁ ἀναστάς, δωρούμενος τῇ Ἐκκλησίᾳ του τοὺς καρποὺς τῆς σωτηρίας, ἣν ἐπραγματοποίησε. Ἡ Θεία Εὐχαριστία εἶναι προσέτι μυστήριον ἐσχατολογικόν, διότι κοινωνία ἐν Χριστῷ σημαίνει τελείαν ἔνωσιν μετ' αὐτοῦ ἐν ταῖς ἐσχάτοις χρόνοις⁴⁹.

Ἐξ ἄλλου περὶ τῆς Θείας Εὐχαριστίας ὁ Riesenfeld παρατηρεῖ τὰ ἀκόλουθα⁵⁰:

49. *Eglise et sacrement* p. 338.

50. *Nattvarden i Nya Testamentet. Jesus Kristus er tilstede. Theologisk Oratoriums Forlag. Bringstrup 1952*, p. 13-31. Ἐπὶ τοῦ θέματος ἰδὲ ἐπίσης καί: α) Riesenfeld: *Kristen gudstjänst i I juset av N. Testamentet. S.E.A.1951* σ. 48, 49. β) Bertil Gärtner: *John 6 and the Jewish Passover. Coniectanea Neotestamentica-XVII Lund-Copenhagen 1959*. γ) Bertil Gärtner: *Vilken Karaktär hade Jesu sista måltid?* δ) Bo Reicke: *Dizkonie, Festfreunde und Zelos. Uppsala-Wiesbaden (Uppsala 1961)* R. 144.

Βασική τάσις μεταξύ τῶν ἐρευνητῶν κατὰ τὰς ἀρχάς τοῦ αἰῶνός μας ἦτο ἡ ἀπλοποίηση τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἰησοῦ εἰς μίαν ἡθικὴν διδασκαλίαν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐλάχιστον ἦτο τὸ ἐνδιαφέρον διὰ περιφερειακὰ θέματα, ὅπως ἐθεωρεῖτο π.χ. ἡ Θ. Εὐχαριστία. Ἐπὶ τούτοις ἐνομιζέτο, ὅτι αἱ μυστηριακαὶ θρησκειαὶ ὑπέκειντο ὡς βάσις τῆς περὶ μυστηρίων διδασκαλίας τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Ἡ θρησκευολογικὴ ὅμως ἐρευνα τῶν θεμάτων αὐτῶν ὠδήγησεν εἰς ἄλλα συμπεράσματα. Οὕτως ὠδηγήθημεν εἰς τὴν διαπίστωσιν, ὅτι τὸ μυστήριον τῆς Θ. Εὐχαριστίας δὲν ἀπετέλει μίαν δευτερευούσης σημασίας τυπικὴν τελετὴν, ἀλλὰ τούναντίον κατεῖχε κεντρικωτάτην θέσιν εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν πίστιν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας.

Ἡ ὅλον ἐν ἀνακαλυπτομένη βαθυτέρα σχέσις τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς ζωῆς τῆς πίστεως τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ὠδηγεῖ εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῆς ἀπόψεως, ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς ἔθεσε τὰς βάσεις καὶ τῆς Θ. Εὐχαριστίας. Εἶναι μὲν γεγονός, ὅτι πολὺ ὀλίγα γνωρίζομεν περὶ τῆς Θ. Εὐχαριστίας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Κ. Διαθήκης. Γνωρίζομεν ὅμως μετὰ βεβαιότητος, ὅτι ὁ Ἰησοῦς κατὰ τὴν πρὸ τοῦ θανάτου του νύκτα συνεκέντρωσε τοὺς μαθητάς του εἰς κοινὸν δεῖπνον, εἰς τὸ ὁποῖον χωρὶς ἀμφιβολίαν δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν τὴν ἴδρυσιν τῆς Θ. Εὐχαριστίας. Ταυτοχρόνως ὅμως αἱ σχετικαὶ διηγήσεις εἶναι λίαν σκοτειναὶ καὶ ἀποκλίνουν ἀπ' ἀλλήλων. Δὲν μᾶς βοηθοῦν αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς νὰ κατανοήσωμεν τὸ ἀληθὲς περιεχόμενον καὶ τὸ νόημα τῆς Θ. Εὐχαριστίας. Τὸ τελευταῖον ἐν τούτοις δεῖπνον τοῦ Ἰησοῦ τοποθετούμενον εἰς μίαν ἀλληλουχίαν γεγονότων καὶ λόγων εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ εὐκρινέστερον.

Αἱ μαρτυρίαι τοῦ Παύλου καὶ τῶν συνοπτικῶν παρὰ τὰς μεταξύ των διαφορὰς πιστοποιοῦν τοῦτο, ὅτι ἡ παράδοσις αὕτη τοῦ μυστηρίου ἦτο ἐρριζωμένη ἤδη εἰς τὴν πρωτοχριστιανικὴν Ἐκκλησίαν, ἀγομένης οὕτω μιᾶς γραμμῆς κατ' εὐθείαν ἀπὸ τοῦ τελευταίου δείπνου τοῦ Ἰησοῦ μέχρι τῆς Εὐχαριστίας τῆς πρώτης Ἐκκλησίας.

Αἱ σχετικαὶ πληροφορίαι τῆς Κ.Δ. εἶναι, ὡς ἐλέχθη, λίαν πενιχραί. Ἐὰν δὲ ἔλειπον αἱ μαρτυρίαι τῶν μεταποστολικῶν χρόνων ὡς π.χ. αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Πλινίου, τοῦ Ἰγνατίου, Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος κλπ. καὶ τῆς Διδαχῆς ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν ἀρχαίων λειτουργιῶν ἀφ' ἑτέρου, δὲν θὰ εἴχομέν τι τὸ βέβαιον διὰ τὴν κεντρικὴν σημασίαν τοῦ μυστηρίου τῆς Θ. Εὐχαριστίας εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Ἐὰν δὲ ὑποτεθῆ, ὅτι ἔλειπον παντελῶς τὰ κεφάλαια 10 καὶ 12 τῆς Α' Κορ., θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ὑποστηριχθῆ, ὅτι ὁ Παῦλος ἠγνώνει τὸ μυστήριον ἢ ὅτι δὲν ἀπέδιδεν εἰς αὐτὸ καὶ τόσην σημασίαν.

Αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων μᾶς δίδουν μερικὰς, ἔστω καὶ μονολεκτικὰς, πληροφορίας περὶ τῆς Θ. Εὐχαριστίας, ὡς π.χ. εἰς κεφ. β' 46. Ἐνταῦθα ἔχομεν τὴν κατ' οἶκον κλάσιν τοῦ ἄρτου, περὶ τῆς ὁποίας ἐλάχιστα ὁμιλεῖ ὁ Λουκᾶς, διότι ἦτο καὶ ἔπρεπε νὰ εἶναι γνωστὴ μόνον εἰς ἓνα μικρὸν κύκλον ἀνθρώπων.

Ἡ ὑπογράμμισις αὕτη τῆς χαρᾶς, ἥτις συνώδευε τὰ γεύματα ταῦτα (μετε-

λάβανον τροφῆς ἐν ἀγαλλιάσει καὶ ἀφελότητι καρδίας) μᾶς δίδει τὴν δυνατότητα συνάψεως τῶν μὲ ἀντίστοιχα δεῖπνα καὶ γεύματα ἐν γένει, περὶ τῶν ὁποίων γίνεται λόγος εἰς τὰ εὐαγγέλια καὶ τὰς Πράξεις, ὅταν ὁ ἀναστάς Κύριος ἐφανερῶθη εἰς τοὺς μαθητάς του ἐν καιρῷ δεῖπνου (πρβλ. Λουκ. κβ' 30,36, Ἰω. κα' 12, Πρ. α' 4, ι' 41). Ὁ Χριστὸς ἐκ νέου μετὰ τῶν μαθητῶν του! Ἡ χαρὰ ὅμως αὕτη ἀπετέλει χαρακτηριστικὸν ὄλων τῶν κοινῶν γευμάτων, εἰς τὰ ὅποια ἦτο παρὼν ὁ Ἰησοῦς. Τὰ δεῖπνα αὐτὰ συνάπτονται μὲ τὰ ἰουδαϊκὰ μεσσιανικὰ κοινὰ γεύματα, τὰ ὅποια ἐθεωροῦντο ὡς γεύματα χαρᾶς. Κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν τοῦ Ἰησοῦ τὰ γεύματα μετ' αὐτοῦ ὑπεδήλουν, ὅτι ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐνσαρκωμένη εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Μεσσίαυ ἦτο παρούσα μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων χαρίζουσα εἰς αὐτοὺς τὴν μετοχὴν εἰς τὰς θείας δωρεάς της.

Εἶναι λοιπὸν προφανές, ὅτι ὑπάρχει συσχετισμὸς μεταξὺ τῶν κοινῶν γευμάτων τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῶν ἰδικῶν του κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν του ἀφ' ἐνὸς καὶ τῆς κλάσεως τοῦ ἄρτου ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ ἀφ' ἑτέρου. Φαίνεται δὲ ὅτι τὰ κοινὰ ταῦτα δεῖπνα συσχετίσθησαν κατ' ἀρχὰς εἰς ἑλληνιστικὰς περιοχὰς πρωτοστατοῦντος τοῦ Παύλου μὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ θανάτου του ἀποτελοῦντος οὕτω βασικοῦ στοιχείου τῆς Θ. Εὐχαριστίας. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ μὲ τὸ βάπτισμα (Ρωμ. ζ' 3 ἐξ.). Δέον δὲ νὰ σημειωθῇ καὶ τοῦτο. Ἀποκλείεται νὰ ἐσκέφθησαν μόνοι των οἱ μαθηταὶ νὰ συνεχίζουσιν τὰ μεσσιανικὰ των γεύματα χωρὶς τὸ αὐτόδηλον κέντρον των, τὸν Ἰησοῦν. Ἡ παρουσία τοῦ Ἰησοῦ ἦτο ἐντελῶς ἀναγκαία μάλιστα εἰς Ἱερουσαλήμ. Πρέπει ἐπομένως νὰ ὑπέκειτο ὡς βᾶσις ἢ πίστις, ὅτι ὁ Ἰησοῦς θὰ συνέχιζε νὰ εἶναι ἐξακολουθητικῶς παρὼν κατὰ τὰς συνεστιάσεις τῶν μαθητῶν του καὶ μετὰ ταῦτα. Τὸ ὅτι ἡ Θ. Εὐχαριστία θὰ ἀπετέλει τὸ ὑποκατάστατον τῆς παρουσίας τοῦ Ἰησοῦ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐρμηνευθῇ μὲ βᾶσιν τὴν ἀνάγκην τῶν μαθητῶν νὰ ἔχουν παρόντα ἐν τῷ μέσῳ των τὸν Ἰησοῦν. Ἀνάγκη νὰ προέρχεται ἢ διαβεβαίωσις αὕτη τῆς παρουσίας τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ μυστηρίῳ ἐκ τοῦ ἰδίου.

Παρὰ τὸ γεγονὸς, ὅτι δὲν εὐρίσκεται ἡ φράσις «τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν» ἐν σταθερᾷ μορφῇ εἰς τὰς διαφόρους διακλαδώσεις τῆς παραδόσεως, δέον παρὰ ταῦτα νὰ ὀφείλεται ἡ πρῶτος προέλευσις της εἰς τὴν πρῶτην Ἐκκλησίαν ἔχουσαν συνείδησιν τοῦ θελήματος τοῦ Ἰησοῦ ἐν προκειμένῳ. Κατὰ ταῦτα ἡ Θ. Εὐχαριστία εἶναι — διὰ νὰ χρησιμοποιηθῇ μίᾳ εἰκὼν — ὁ φακός, ὅστις διοχετεύει, ἀφοῦ ἔχει προηγουμένως συγκεντρώσει ὅλας τὰς ἀκτῖνας ἀπὸ τὰ κοινὰ γεύματα μὲ τὸν Ἰησοῦν ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς τὸν χῶρον τῆς Ἐκκλησίας.

Εἶναι πολὺ φυσικὸν νὰ μὴ ἔχουσιν οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ συνείδησιν ὄλων τῶν μετὰ τῆς Θ. Εὐχαριστίας συννημένων ἰδεῶν. Ἡ θεολογικὴ διεύθυνσις καὶ ἐρμηνεία τῆς Θ. Εὐχαριστητικῆς πραγματοποιεῖται κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Καινῆς Διαθήκης βαθμηδόν.

Μία περαιτέρω ἀνάλυσις τῶν δεδομένων τῆς Καινῆς Διαθήκης δι' ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν Θεϊαν Εὐχαριστίαν μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὰς ἐξῆς διαπιστώσεις:

Τὰ συνοπτικὰ εὐαγγέλια παριστοῦν τὸ τελευταῖον δεῖπνον τοῦ Ἰησοῦ ὡς πασχάλιον, ἐνῶ τὸ δ' Εὐαγγέλιον συνάπτει τὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ θάνατον τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τὸν χρόνον τῆς θυσίας τοῦ πασχαλίου ἀμνοῦ. Ἐὰν θεωρήσωμεν ὡς ἐν σύμπλεγμα τὴν σύναψιν τῆς Θ. Εὐχαριστίας καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ, δύναται νὰ λεχθῆ, ὅτι τοῦτο ἔχει συνδυασθῆ μετὰ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἰουδαϊκοῦ πάσχα καὶ τὸ τυπικόν τοῦ πασχαλίου ἀμνοῦ εἰς ἐν λῖαν πρώϊμον στάδιον τῆς χριστιανικῆς θεολογικῆς σκέψεως. Ἦτο ὅμως ὄντως πασχάλιον δεῖπνον ἡ Θ. Εὐχαριστία; Αἱ ἀπόψεις δίστανται ἐν προκειμένῳ. Ὁ J. Jeremias ὑποστηρίζει εἰς τὴν γνωστὴν σχετικὴν ἐργασίαν του, ὅτι πράγματι ἐπρόκειτο περὶ πασχαλίου δεῖπνου. Ἐν τούτοις ἄλλοι ὑποστηρίζουν τὴν ἄποψιν, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ κοινῆς συνεστίασεως ἄλλου τύπου. Ὁ Riesenfeld προσπαθεῖ νὰ εὑρῇ μίαν συμβιβαστικὴν λύσιν τοῦ προβλήματος, ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἐξῆς:

Ἡ διήγησις τοῦ δ' εὐαγγελίου παρουσιάζουσα τὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ συμπίπτοντα μετὰ τὴν θυσίαν τοῦ πασχαλίου ἀμνοῦ εἰς τὸ Ἱερὸν εἶναι ἱκανοποιητικὴ ὄχι μόνον συμβολικῶς θεωρουμένη, ἀλλὰ καὶ ἱστορικῶς, διότι ἡ θανατικὴ ἐκτέλεσις ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐγένετο κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ἑορτῆς. Τί δύναται ὅμως νὰ λεχθῆ διὰ τὸ δεῖπνον, τὸ ὁποῖον ἐπραγματοποιήθη ἐν εἰκοσιτετράωρον πρὸ τοῦ ἰουδαϊκοῦ πάσχα; Διὰ τὸν Ἰησοῦν ἴσως δὲν ἀπετέλει πρόβλημα τὸ νὰ ἐορτάσῃ προκαταβολικῶς ἐν πασχαλίῳ δεῖπνον. Διότι ἀσφαλῶς δὲν ἦτο ἐμπόδιον ὁ χρόνος δεδομένου, ὅτι ὁ πασχάλιος ἀμνὸς ὑποκαθίστατο μετὰ ἄρτον καὶ οἶνον, ἐνῶ τὴν θέσιν του τὴν κατελάμβανε ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς. Ὅπως δὲ συνήφθη τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰησοῦ προκαταβολικῶς μετὰ τὸν θάνατόν του, οὕτως ἦτο δυνατόν νὰ συναφθῆ καὶ ἡ Θ. Εὐχαριστία μετὰ τὸν θάνατόν του προκαταβολικῶς. Ἡ σύναψις δὲ αὕτη ἦτο δυνατόν νὰ δώσῃ ὑπόστασιν εἰς τὸ χριστιανικὸν μυστήριον μετέπειτα. Οὕτως ἔχομεν δυνάμει θάνατον τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς Θ. Εὐχαριστίας ἐν τῷ Μυστικῷ Δείπνῳ, τοῦ πραγματικοῦ θανάτου τοῦ ἀποτελέσαντος τὸ κορύφωμα πλέον τῆς αὐτοπροσφορᾶς του.

Ἐρευνῶντες τὸ μυστήριον τῆς Θ. Εὐχαριστίας δέον νὰ ἔχωμεν ὑπὸ ὄψιν, ὅτι τὸ περιεχόμενον τοῦ τελευταίου δεῖπνου τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τῶν μαθητῶν του εἶναι σημαντικώτερον ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν του περίγραμμα. Τὸ δὲ συμβολικόν του περιεχόμενον δύναται νὰ ἐξαχθῆ ἀπὸ τὴν καινοδιαθηρικὴν παράδοσιν περὶ τῆς Θεϊαῆς Εὐχαριστίας. Τὸ, πρώτιστον σημεῖον ἐκκινήσεως καὶ βασικὸν μοτίβον διὰ τὴν ἔρευναν εἶναι τὸ ἴδιον τὸ δεῖπνον. Εἰς τὸ κοινὸν δεῖπνον ἐνυπῆρχε παρ' ἑβραίοις ἐν στοιχείῳ, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς μυστηριακόν. Τὸ κοινὸν δεῖπνον δὲν ἐκλαμβάνεται μόνον ὡς ἔκφρασις κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐνεργὸς παράγων εἰσόδου καὶ ἐμβλαθόνσεως εἰς τὴν κοινωνίαν μεταξὺ τῶν μετεχόντων εἰς τὸ κοινὸν δεῖπνον. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ δέον νὰ εὑρίσκηται

ἡ συνάπτουσα τὰ γεύματα ταῦτα μὲ τὰ μεταγενέστερα ἰουδαϊκὰ γεύματα kid-dush καὶ chabura. Τὸ δεῖπνον κατὰ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν συνάπτει τοὺς μετέχοντας εἰς αὐτὸ μὲ τὸν ἀρχηγὸν τῆς οἰκογενείας ἢ τὸν φιλοξενούντα, ὅστις εὐλογεῖ τὴν παρατιθεμένην τροφήν. Ἡ τροφή ἀποτελεῖ βασικὸν στοιχεῖον τοῦ κοινοῦ γεύματος. Εἰς τὴν Κ.Δ. ὁ ἄρτος παριστᾷ τὸ νέον μάννα, τὸ ὁποῖον θὰ δωρήσῃ ὁ Μεσσίας, ὅταν ἔλθῃ ὁ καιρὸς τῆς σωτηρίας ἅμα τῇ ἐλεύσει του. Ὁ οἶνος προέρχεται ἀπὸ τὸ φυτόν, τὸ ὁποῖον ἐθεωρεῖτο παρ' Ἰουδαίους, ὡς ξύλον ζωῆς. (Πρβλ. Ἰωάν. ιε' 1-6, καὶ Μάρκ. β' 22 ἐξ.). Βιβλικοθεολογικῶς ἀγόμεθα εἰς τὴν ἄποψιν, ὅτι, ὅπως ὁ ἄνθρωπος κατεδικάσθη ἐν τῷ πρώτῳ Ἀδὰμ νὰ ἐσθίῃ τὸν ἄρτον τῆς ὀδύνης καὶ τῆς κατάρας, οὕτω καὶ ἐν τῷ νέῳ Ἀδὰμ ἐσθίει τὸν ἄρτον τῆς εὐλογίας. Ὁ συσχετισμὸς τῆς Θ. Εὐχαριστίας μὲ τὸ Ἰουδαϊκὸν Πάσχα ἀφ' ἐνὸς καὶ τὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ ἀφ' ἑτέρου καθιστᾷ ταύτην δεῖπνον θυσιαστηρίου καὶ ἐξιλαστηρίου προσφορᾶς. Οἱ λόγοι: σῶμα, αἷμα, ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον, ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον, εἶναι εἰλημμένοι ἀπὸ τὴν τελετουργίαν τῶν θυσιῶν καὶ ὀδηγοῦν ἀναμφιβόλως εἰς αὐτὴν τὴν σκέψιν τῶν ἀκροατῶν, ἔστω καὶ ἂν δὲν εἶναι κατ' εὐθείαν ἐξ αὐτῶν ἡρατισμένα.

Τὸ λατρευτικὸν περιεχόμενον τοῦ πασχαλίου δεῖπνου ἔγκειται εἰς τὴν ἐν τῷ ναῷ θυσίαν τοῦ πασχαλίου ἀμνοῦ, τοῦ παρατιθεμένου ἐπὶ τῆς τραπέζης. Τὸ εὐχαριστηριακὸν δεῖπνον ἀποκτᾷ τὸν ἐξιλαστήριον χαρακτήρα του διὰ τῆς αὐτοπροσφορᾶς τοῦ Ἰησοῦ, ἥτις δὲν προηγεῖται, ἀλλ' ἔπεται. Ἐνταῦθα ἔχομεν δύο ἰδιοτυπίας: α) Ταυτότητα προσφέροντος καὶ προσφερομένου. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι καὶ ἀρχιερεὺς καὶ θῦμα. (Πρβλ. Ἦσ. κεφ. 53). β) Ὁ θυσιάζων εἶναι εἷς, ἀλλὰ διὰ τοῦ δεῖπνου ἐπιτρέπει μετοχὴν τῶν συνδαιτυμόνων εἰς τὴν θυσίαν καὶ τὰ σωτήρια ἀποτελέσματα αὐτῆς. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν καὶ εἰς τὴν συμβολὴν τῆς συναγωγῆς, ἥτις ἐλειτούργει παραλλήλως πρὸς τὸν Ναόν. Οἱ ἐν τῇ συναγωγῇ ὄντες ἐλάβανον μέρος εἰς τὴν τελουμένην θυσίαν ἐν τῷ Ναῷ πνευματικῶς. Ἡ μετοχὴ εἰς τὴν θυσίαν ἐγκλείεται προσέτι εἰς τὸν συμβολισμόν, καθ' ὃν ὁ μὲ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ ταυτιζόμενος ἄρτος ἀποτελεῖ ἔκφρασιν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ὅπερ ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία, ἡ ἐν Χριστῷ κοινωνία. Ὁ Χριστὸς δίδει ἑαυτὸν εἰς τοὺς ἑαυτοῦ, ὅταν προσφέρῃ εἰς αὐτοὺς τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμά του. (Ἰωάν. ζ' 53 ἐξ.). Συγχρόνως ὅμως οἱ χριστιανοὶ ὡς μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ (Ρωμ. ιβ' 4-5, α' Κορ. ιβ' 12 ἐξ.) περιλαμβάνονται εἰς τὴν θυσίαν τοῦ Χριστοῦ, ὅστις ὑπήκουσε μέχρι θανάτου εἰς τὸν οὐράνιον Πατέρα του.

Τὰ κυριώτερα μοτίβ, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ἐπισημανθοῦν εἰς τὸ μυστήριον τῆς Θ. Εὐχαριστίας εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

α) Ἐξίλασμός. Ὁ ἐξιλασμός ἔχει κεντρικὴν θέσιν καὶ σημασίαν εἰς τὴν Π. Διαθήκην. Σκοπὸς τοῦ ἐξιλασμοῦ εἶναι ἡ ἐξάλειψις παντὸς ὅ,τι μολύνει τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν χωρίζει ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, Ἡ θυσία καὶ ἐν τῇ Π.Δ.,

δὲν νοεῖται καθόλου μηχανική, ἀλλὰ προϋποτίθεται ὡς γεγονός, εἰς τὸ ὅποιον μετέχει ἐσωτερικῶς ὁ ἄνθρωπος, διὰ νὰ γίνῃ εὐπρόσδεκτος ἡ θυσία του. Ἡ αὐτὴ ἰδέα συνάπτεται καὶ μετὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ. Συνεπῶς καὶ ἡ Θ. Εὐχαριστία δύναται νὰ συναφθῇ μετὰ τὰς ἰδέας τὰς διηκουσὰς διὰ τῆς ἑορτῆς τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἐξιλασμοῦ, ἥτις ἀπετέλει τὸ κορυφωμα τῶν ἑορτῶν τοῦ φθινοπωρινοῦ κύκλου.

β) Διὰ τὴν κ. Βασικὴ ἰδέα ἐν τῇ θυσίᾳ εἶναι ἡ τοῦ λαοῦ τοῦ μετέχοντος ἐν τῷ συνόλω του εἰς τὴν θυσίαν. Ἐξ αὐτοῦ προέρχεται καὶ ἡ ἰδέα τῆς διαθήκης μετὰ λαοῦ θεωρουμένου ἐν τῷ συνόλω του. Ἡ σημασία τῆς θυσίας ἐγκεῖται εἰς τὴν γεφύρωσιν τοῦ χάσματος μεταξὺ Θεοῦ καὶ λαοῦ. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἰδέα ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ Ἰησοῦ προσφέροντος ἑαυτὸν ὡς ἰδρυτοῦ νέου Ἰσραὴλ καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

Τὸ κυριώτερον δῶρον τῆς θυσίας εἶναι τὸ δῶρον τῆς ζωῆς. Ἡ θυσία τοῦ Χριστοῦ περιλαμβάνει ὅχι μόνον τὸν σταυρόν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνάστασιν, ἐν ἣ τὸ πλήρωμα τῆς εὐλογίας, ἡ ζωὴ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, παρέχεται οὐχ εἰς μόνον τὸν Χριστόν, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντας τοὺς αὐτοῦ. Ἡ ζωοπάροχος αὐτῆς λειτουργία τῆς θυσίας τοῦ Γολγοθᾶ συνάπτεται καὶ μετὸν Θ. Εὐχαριστίαν.

Εὐχαριστία: Ἡ εὐχαριστία καὶ ἡ εὐλογία τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου δὲν εἶναι μόνον στοιχεῖα τοῦ κοινοῦ δείπνου, ἀλλὰ καὶ τῆς θυσίας. Ἡδη ἐν τῇ Π.Δ. ἡ εὐχαριστία ἦτο στοιχεῖον τῆς θυσίας. Ἡ ἐθελουσία θυσία τοῦ Ἰησοῦ θεωρεῖται ὡς εὐχαριστία, ὅπως καταφαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχιερατικὴν προσευχὴν του (Ἰωάν. κεφ. ιζ'). Ἡ χρῆσις δὲ τῶν ψαλμῶν τοῦ χαλλέλ δὲν ἔχει μόνον τὸ νόημα τῆς εὐχαριστίας διὰ τὸ δείπνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν, περὶ ἧς οἱ σχετικοὶ ψαλμοὶ ποιοῦνται λόγον ἐμμέσως ἢ ἀμέσως. Ἡ μέχρι θανάτου ὑπακοὴ τοῦ Ἰησοῦ ἀποτελεῖ μίαν ἔκφρασιν αὐτοπροσφορᾶς καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν οὐράνιον πατέρα. Ἐντεῦθεν καὶ ὁ ὕμνος καὶ ἡ εὐχαριστία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκδηλωθοῦν σαφέστερον καὶ εὐκρινέστερον παρὰ διὰ μέσου τῆς θυσίας του. Ἡ Ἐκκλησία δὲν συνῆψεν ἄτι τὸ δευτερεῖον τὴν στιγμὴν τῆς εὐχαριστίας μετὰ τὸ ἀναμνηστήριον τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ γεῦμα, ἀλλὰ ὡς τι τὸ πρωτεῖον. Διότι ἡ εὐχαριστία διὰ τὴν πλήρωσιν τῆς εὐχαριστίας ἐγκεῖται ἤδη εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς προσφορᾶς.

γ) Ἐσχολογία. Ἡ εἰκὼν τοῦ δείπνου εἶναι προσφιλεῖς εἰς τὸν Ἰουδαϊσμόν καὶ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν παράστασιν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Διὰ τοῦτο εἶναι πλήρης ἐσχατολογικοῦ δραματισμοῦ. Ἀφετηρία τῆς ἰουδαϊκῆς ἐσχατολογίας εἶναι ἡ πίστις ὅτι μίᾳ ἐπανάστασις κατὰ τῶν ὄρων τῆς ζωῆς θὰ δημιουργήσῃ νέους ἔθους, καθ' οὓς δὲν θὰ ὑπάρχῃ πλέον ἀνάγκη, ἁμαρτία, θάνατος. Ἡ νέα αὕτη ἐποχὴ συνάπτεται μετὰ τὸ πρόσωπον τοῦ Μεσσίου. Οἱ ἐκλελεγμένοι διὰ τὴν νέαν αὐτὴν ζωὴν θὰ παρακάθηνται εἰς δείπνον εὐφροσύνης χωρὶς τέλος. Τὸ δείπνον εἶναι μίᾳ παραστατικῆς διατύπωσις καὶ συγχρόνως μίᾳ λαϊκῆς ἔκφρασις τῆς χαρᾶς τῆς καινῆς ζωῆς.

Χαρακτηριστικὸν σημεῖον τῆς καινοδιαθηκικῆς ἐσχατολογίας ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν Ἰουδαϊκὴν εἶναι τὸ μήνυμα: «Ἦγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν». Αὕτη ἐγένετο ἐγγύς διὰ τοῦ Ἰησοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ κοινὰ γεύματα μετὰ τοῦ Ἰησοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐρμηνευθοῦν καὶ ἐσχατολογικῶς. Ἰδιαιτέρως ἐσχατολογικῶς τονισμένον εἶναι τὸ θαῦμα τῆς διατροφῆς τῶν πεντακισχιλίων ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ἀξιοπαρατήρητον εἶναι ἐπίσης, ὅτι ἡ εἰκὼν τοῦ δεῖπνου χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς παραβολάς, διὰ νὰ σημανθῇ δι' αὐτοῦ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. (Ματθ. κβ' 2, Λουκ. ιδ' 16, πρβλ. καὶ Ἀποκάλ. ιθ' 9).

Εἰς τὴν Θ. Εὐχαριστίαν ἔχομεν μίαν εὐκρινῆ παρουσίαν τῆς χριστιανικῆς ἐσχατολογίας. Ἡ σωτηρία ἐδόθη διὰ τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ ζωὴ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἀυξάνεται ἤδη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τὴν ὁποίαν ἴδρυσεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἡ ὁποία ἀποτελεῖ κοινωνίαν μετ' αὐτοῦ. Ἡ πραγματοποίησις τῆς ζωῆς καὶ τῆς καινῆς κτίσεως θὰ πραγματοποιηθῇ διὰ τῶν μυστηρίων, δι' αἵματος καὶ ὕδατος, Εὐχαριστίας καὶ Βαπτίσματος. Τὸ τελευταῖον δεῖπνον τοῦ Ἰησοῦ συνάπτεται μὲ ἐσχατολογικὰς παραστάσεις καὶ δὴ μὲ τὸν θάνατον (καὶ τὴν ἀνάστασιν) τοῦ Ἰησοῦ. Τὸ δεῖπνον τοῦτο κατὰ τὴν πρόθεσιν τοῦ Ἰησοῦ ἔδει νὰ ἐπαναλαμβάνεται πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ διακηρύττῃ τὸν σωτήριον θάνατόν του. Ἐνέχει συνεπῶς ἤδη μυστηριακὸν χαρακτῆρα. Πᾶν δὲ τὸ ἔχον σχέσιν μὲ τὴν σωτηρίαν κατευθύνει τὸ βλέμμα πρὸς τὰ ἐμπρός, πρὸς τὴν τελικὴν πληρότητα καὶ καινὴν κτίσιν ἐν Θεῷ. Αὕτη ἡ θεώρησις τοῦ μέλλοντος ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν τῆς τελέσεως τῆς Θ. Εὐχαριστίας ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ ἡ εὐχαριστηριακὴ ἐπίκλησις: «Μ α ρ ἄ ν ἄ θ ἄ». (Α' Κορ. ις' 22, Ἀποκ. κβ' 20). Ὁ ἐρχόμενος ὅμως εἶναι ὁ ἤδη ἐλθὼν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ διαποτιζούσα τὴν Εὐχαριστίαν χαρὰ εἶναι χαρὰ ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ καὶ τῇ ἐλεύσει τοῦ Ἰησοῦ.

Τὸ ἐσχατολογικὸν περιεχόμενον τῆς Θ. Εὐχαριστίας συνίσταται εἰς δύο τινά: α) Ἀ ν ἄ μ ν η σ ι ν. καὶ β) Σ ω τ η ρ ί α ν. Ἡ ἀνάμνησις αὕτη δὲν εἶναι ἀνάμνησις μηχανικὴ, ἀλλὰ πραγματικὴ ἀναπαράστασις τοῦ σωτηριώδους ἔργου τοῦ Χριστοῦ καὶ δὴ τοῦ θανάτου, του, ὅστις εἶναι πηγὴ ζωῆς καὶ δυνάμεως. Ἡ ἀναμονὴ ἐξ ἄλλου τῆς παρουσίας ἀποτελεῖ τὴν βεβαιότητα, ὅτι ὁ παρὼν αἰὼν ὀδηγεῖται εἰς τὸ τέρμα του καὶ ὁ νέος αἰὼν, ὅστις ἤρχισε καὶ ὅστις δωρεῖται τὴν ζωὴν, θὰ κυριαρχήσῃ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Οἱ δύο αὐτοὶ παράγοντες (ἀνάμνησις—παρασία)—προϋποθέτουν ἕκαστος δι' ἑαυτὸν καὶ ἕνα τρίτον, ὅτι δηλαδὴ ὁ Χριστὸς ζῆ καὶ νῦν ὡς ὁ ἐν οὐρανοῖς ὑψωθείς καὶ ἐκεῖθεν ἐν κοινωνίᾳ εὐρισκόμενος μετὰ τῆς ἐπὶ γῆς ἀγωνιζομένης Ἐκκλησίας του δωρούμενος τοῖς πιστοῖς ἀοράτως τὰς ποικίλας δωρεάς του. Κατὰ τὸ ἐσχατολογικὸν διάστημα τῶν δύο παρουσιῶν τοῦ Χριστοῦ ἡ χριστιανικὴ λατρεία καὶ δὴ ἡ Θ. Εὐχαριστία εἶναι ἀπεικόνισις τῆς ἐν οὐρανοῖς θείας λατρείας, ἥτις τελεῖται ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ὡς Ἀρχιερέως κατενώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ἡ καινοδιαθηκική ἔρευνα, ὅπως καὶ πᾶσα παρομοία ἐπὶ ἱστορικοῦ πεδίου ἔρευνα, δὲν πρέπει νὰ προσδιορίζηται ὑπὸ ἰδεῶν καὶ ἀπόψεων ἐκ τῶν προτέρων καθωρισμένων, καὶ νὰ ἔχη αὐτὴ ἀξιώσεις πλήρους ἀντικειμενικότητος. Σκοπὸς οἰασδῆποτε ἱστορικῆς ἐρεύνης, πολλῶ δὲ μᾶλλον τῆς ἐρεύνης εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Καινῆς Διαθήκης, εἶναι ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος ὁποῖα αὐτῇ ὑπῆρξε καὶ οὐχὶ ὁποῖα θὰ ἦ θέλαμεν νὰ εἶναι αὐτῇ. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ δὲν ὑπάρχει — ὀρθότερον· δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχη — ὀρθόδοξος ἢ καθολικὴ ἢ προτεσταντικὴ ἔρευνα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Κ.Δ., διότι ἔρευνα ἐκκινουσα ἀπὸ ἰδέας καὶ προϋποθέσεις προκαθαριζούσας καὶ προδικαζούσας τὰ ἀποτελέσματά της κατ' ἀνάγκην θὰ ἀδικήσῃ τὴν ἀλήθειαν, τὴν ὁποῖαν ὑποτίθεται, ὅτι θέλει νὰ ἀνακαλύψῃ. Ἄλλὰ καὶ ἂν ὑποτεθῆ, ὅτι ἐπιτυγχάνεται ἀπροκατάληπτος ἔρευνα, ἀπομένουν καὶ δύο ἕτεροι παράγοντες, οἱ ὁποῖοι δροῦν καὶ ἐπιδροῦν σημαντικώτατα ἐπὶ τῆς ἐξαγωγῆς τῶν συμπερασμάτων μιᾶς ἐρεύνης. Οὗτοι εἶναι ἡ μέθοδος ἐπεξεργασίας καὶ δὴ ἡ ἐρμηγεία τῶν πορισμάτων τῆς ἐρεύνης. Καὶ οἱ δύο οὗτοι παράγοντες δεόν νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ πάσης ἐπιρρείας προϋπαρχουσῶν ἰδεῶν καὶ ἀπόψεων. Ἐνῶ δὲ τὰ αἰτήματα ταῦτα τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης ἰσχύουν θεωρητικῶς καὶ εἶναι ἀποδεκτὰ ὑπὸ πάντων, ἐν τούτοις ἐν τῇ πράξει ταῦτα παραθεωροῦνται ἐν πολλῶ ἢ ἐν ὀλίγῳ, συνειδητῶς ἢ ἀσυνειδήτως, διότι οἱ ἐρευνηταὶ τελοῦν περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν δογματικῶν καὶ ἄλλων πνευματικῶν προϋποθέσεων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ζοῦν καὶ κινοῦνται. Ἐὰν εἰς ταῦτα προστεθοῦν καὶ μερικὰ ἀστάθμητα ὑποκειμενικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα δροῦν ἢ συνθέτουν τὰ ὑποκειμενικὰ κριτήρια τῶν ἐρευνητῶν, τότε εἶναι δυνατὸν νὰ κατανοήσωμεν, διατὶ καὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν καινοδιαθηκικῶν ἐρευνῶν παρουσιάζονται τόσα καὶ τόσον διάφορα ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς αὐτῆς περιοχῆς.

Ἐνομίσαμεν, ὅτι πρέπει νὰ υπογραμμίσωμεν τὰς γενικὰς αὐτὰς ἀρχάς, διότι ἡ ἐν Οὐψάλῃ Σχολῇ τῆς Κ.Δ. ὑποστηρίζει, ὅτι ἀκολουθεῖ αὐστηρῶς ἐπιστημονικὴν μέθοδον ἐν τῇ ἱστορικῇ καὶ λοιπῇ ἐρεύνη τῆς καὶ προβάλλει ὡς αἰτιητῆρά της τὴν «ἐξοδον» τῶν ἐρευνητῶν τῆς ἀπὸ παντὸς β.τι καθιστᾶ διαβλητὴν τὴν ἀντικειμενικότητα τῶν πορισμάτων τῆς ἐρεύνης της. Ἀκριβῶς εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἔγκειται ἡ σημασία τῆς βασικῆς μας παρατηρήσεως. Δὲν νομίζομεν, ὅτι εἰς τοῦτο ἐπιτυγχάνει πλήρως. Ἡ καινοδιαθηκικὴ προσφορὰ τῆς ἐν Οὐψάλῃ Σχολῆς, ἀποτελούσης διακεκριμένην ἑπαλίξιν τῆς Σκανδιναβικῆς Σχολῆς, δὲν

κατορθώνει πάντοτε νὰ ἐκφεύγῃ τῶν ὀρίων τῆς προτεσταντικῆς θεολογικῆς σκέψεως, εἰς τὴν ὁποίαν παραμένει πιστὴ καὶ δὴ κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς λεγομένης Θεολογίας τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Ἐὰν θὰ ἠθέλομεν νὰ χαρακτηρίσωμεν εἰδικώτερον τὴν καινοδιαθηκικὴν ἔρευναν τῆς ἐν Οὐψάλα Σχολῆς τῆς Καινῆς Διαθήκης, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν δύο βασικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα τὴν χαρακτηρίζουν: Τὸ πρῶτον εἶναι ὁ μεμετριάσμενος «ἱστορισμός» (καὶ δὴ ἡ ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῶν θρησκευτικῶν ἐρευνῶν τῆς Οὐψάλα ἐρμηνεία τῶν ἱστορικῶν δεδομένων τῆς Κ.Δ.). Τὸ δεύτερον δὲ εἶναι ἡ ἀνεξαρτησία ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας παρὰ τὸν συντηρητικὸν χαρακτῆρα τῆς Σχολῆς. Τόσον ἡ γενικώτερα θεολογικὴ σκέψις καὶ ἔρευνα, ὅσον καὶ ἡ εἰδικώτερα καινοδιαθηκικὴ τοιαύτη δὲν ἀποτελοῦν οὕτως εἰπεῖν φροντίδα «θεολογικῆς αὐτοσυνειδησίας» τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ προσπάθειαν ἐκτὸς αὐτῆς, ἱσταμένην ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ περιπόου ἐπιπέδου, ἐφ' οὗ καὶ αἱ θύραθεν ἐπιστῆμαι. Τοῦλάχιστον θεωρητικῶς. Ἐν τῇ πράξει δὲν μένει ἐντελῶς ξένη πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἢ ἐν Οὐψάλα Σχολῇ.

Μετὰ τὰς γενικὰς ταύτας παρατηρήσεις θὰ ἠδυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν κατωτέρω τὰ ἐξῆς ἐπὶ ὠρισμένων βασικῶν γραμμῶν τῆς Σχολῆς τῆς Κ.Δ. ἐν Οὐψάλα.

1. Ἡ γραμμὴ τῆς Σχολῆς εἶναι συντηρητικὴ. Ἡ Σχολὴ ἐν τῷ συνόλῳ τῆς ἀντιτίθεται ἰσχυρῶς πρὸς τὴν νεωτέραν φιλελευθέραν γερμανικὴν πρὸ πάντων θεολογίαν. Ὡς συντηρητικὴν κρίνουν τὴν Σχολὴν οὐ μόνον φιλελεύθεροι γερμανοὶ θεολόγοι, ἀλλὰ καὶ συντηρητικοὶ τοιοῦτοι, ὅπως π.χ. ὁ W. G. Kümmel κ. ἄ.

2. Θεωροῦμεν πολὺ ἀκραιῶν τὸν διαχωρισμὸν μεταξὺ θεολογικῆς καὶ ὁμιλητικῆς ἐρμηνείας, τὸν ὁποῖον κάμνει ὁ Fridrichsen θέτων τὴν μὲν πρώτην ἐπὶ ἀντικειμενικοῦ τὴν δὲ δευτέραν ἐπὶ ὑποκειμενικοῦ πεδίου. Ἀναμφιβόλως ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ ἐρμηνείας τοῦ ἄμβωνος καὶ ἐρμηνείας θεολογικοῦ σπουδαστηρίου. Ἡ ὁμιλητικὴ ἐρμηνεία ἔχει χαρακτῆρα οἰκοδομητικόν, μὴ περισπώμενον περὶ πολλὴν διακονίαν τοῦ γράμματος ἢ περὶ θεωρίας διαφόρους καὶ γραμματικὰς, συντακτικὰς, φιλολογικὰς καὶ λοιπὰς μερίμνας. Τὰς προϋποθέτει ὅμως. Ὁ ἀπόλυτος δὲ διαχωρισμὸς τῶν στερεῖ τὴν τὴν θεολογικὴν ἐρμηνείαν τῆς θερμουργοῦ ζωογόνου πνοῆς καὶ καθιστᾷ ταύτην νεκρὸν σχολαστικισμὸν περὶ τὸ νεκρὸν γράμμα μόνον ἐνδιατρίβοντα καὶ οἶονεῖ αὐτοσκοπὸν. Παράδειγμα ἕξοχον ἐν προκειμένῳ ἀποτελεῖ ἡ πατερικὴ ἐρμηνεία, ἥτις παρουσιάζει μίαν θαυμασίαν σύνθεσιν καὶ τῶν δύο στοιχείων καταστᾶσα οὕτως ἀείρουσ ποταμὸς θεολογίας καὶ ἀνεξάντλητος θησαυρὸς πνευματικοῦ πλοῦτου. Διατί θὰ πρέπη τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας νὰ μὴ τρέφεται μὲ τὸ μάννα τῆς ἱερᾶς θεολογίας, ἥτις θὰ πρέπη νὰ παραμένῃ προνόμιον τῶν ὀλίγων; Ὡς χαρακτηριστικὴν ἔλλειψιν τῆς «ρεαλιστικῆς» ἐρμηνείας τῆς Σχολῆς τῆς Οὐψάλα θεωροῦμεν τὴν ἔλλειψιν τοῦ πνευματολογικοῦ στοιχείου,

τονιζομένου μονομερῶς μόνον τοῦ χριστολογικοῦ. Ἐν τούτοις τὸ πνευματολογικὸν στοιχεῖον εἶναι βασικώτατον ἐν τῇ Κ.Δ. Ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ δ' Εὐαγγελίου, τὸ ὁποῖον καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀποτελεῖ καὶ τὴν βαθυτέραν ἐρμηνείαν τοῦ προσώπου καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ἰησοῦ.

3. Εἶναι ἐμφανῆς ἡ ὑπερβολὴ εἰς τὸν τονισμόν τῶν λατρευτικῶν παλαιδιαθηρικῶν μοτιβῶν ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ. Ἐκδηλος παρουσιάζεται ἐνταῦθα ἡ ἐπίδρασις τῶν σχετικῶν θρησκευολογικῶν ἐρευνῶν τῆς Οὐψάλα. Ἐχομεν τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι, ἐν τῇ προσπάθειᾳ ὅπως συναφθῆ ἰσχυρότερον ἡ Καινὴ μετὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, δημιουργοῦνται θεωρητικαὶ κατασκευαί, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι βέβαιοι, ὅτι ἀνταποκρίνονται πρὸς τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα. Ἡ προσπάθεια αὕτη ὁδηγεῖ εἰς καθαρῶς τεχνητὴν ἀνάλυσιν τῶν γεγονότων, ὅπως π.χ. τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Ἰησοῦ, κατὰ τρόπον βεβιασμένον καὶ ὄχι πάντοτε πειστικόν.

4. Ὁμοίως νομίζομεν, ὅτι τονίζεται μετ' ἐμβριθείας μὲν, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς δόσεως ὑπερβολῆς ἡ ραββινικὴ μεθόδολογία ἐν τῇ μεταβίβασει καὶ περαιτέρω παραδόσει τῆς ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ προερχομένης εὐαγγελικῆς παραδόσεως. Εἶναι ἀναμφιβόλως ἀξιόλογος καὶ ἔντονον προκαλεῖ τὸ ἐνδιαφέρον ἡ προσπάθεια τῶν Riesenfeld καὶ Gerhardsson καταφερομένων κατὰ τῶν θεωριῶν τῶν Dibelius καὶ Bultmann. Ὁδηγεῖται ὅμως αὕτη εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον μεταβάλλουσα τὸν Ἰησοῦν καὶ τοὺς μαθητάς του εἰς ραββίνους μεταδίδοντας κατὰ τὸν αὐτὸν καὶ ἐκεῖνοι τρόπον τὴν διδασκαλίαν των. Ἡ ἱστορικὴ πραγματικότης περὶ τὴν γένεσιν τῆς παραδόσεως, τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἐπὶ μέρους μορφῶν τῆς, τὴν ἀποκρυστάλλωσίν των καὶ τὴν τελικὴν καταγραφὴν των παραμένει ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μέχρι τοῦδε ἀσφαλῶν δεδομένων τῆς καινοδιαθηρικῆς ἐρεύνης αἰνιγματικὴ καὶ ἴσως δὲν θὰ κατορθωθῆ ἡ ἔξοδος τῶν ἐρευνητῶν ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῶν εἰκασιῶν καὶ τῶν υποθέσεων ἐν προκειμένῳ, ἐκτός ἐὰν νέα εὐρήματα εὐνοήσουν τὴν περαιτέρω ἔρευναν. Ἐν τούτοις δύναται νὰ λεχθῆ, ὅτι ἡ θεωρία αὕτη ἔχει ὑπὲρ ἑαυτῆς τὸ ὅτι παρουσιάζεται περισσότερον φυσικὴ καὶ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἀρχεγόνου Ἰουδαιοχριστιανικῆς πραγματικότητος.

5. Εἶναι πολὺ ὀρθὴ ἡ προσπάθεια τῆς Σχολῆς νὰ ἐπανασυνδέσῃ τὴν Παλαιὰν καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Παλαιᾶς νὰ κατανοήσῃ τὴν Καινὴν Διαθήκην. Ἡ ὑπὸ τῆς φιλελευθέρας προτεσταντικῆς θεολογίας ἔρησις τῶν βασικῶν Ἰουδαϊκῶν καταβολῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπέκοπτεν αὐτὸν ἀπὸ τὰς ρίζας του καὶ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν υἰοθέτησιν ἀντιλήψεων ὁδηγουσῶν εὐθὺ εἰς τὸν «ἐξέλλητισμόν» καὶ τοῦτ' αὐτὸ τὸν «ἀποχριστιανισμόν» τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπὶ βλάβῃ τούτου, διότι παρεσιήγαγεν ἀλλότρια πρὸς αὐτὸν στοιχεῖα εἰς τὸ εὐαγγελικὸν μήνυμα καὶ παρηρμήνευσε τοῦτο τελείως. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο πολλὰ θὰ εἶχε νὰ εἴπῃ ἡ Σχολὴ τῆς Οὐψάλα καὶ εἰς τὴν ἐλληνικὴν Ἑρμηνευτικὴν Θεολογίαν, διότι εἰς τὴν περιοχὴν μας ἡ Π.Δ. ἀποτελεῖ ἄγνωστον γῆν παρὰ τὰς φιλοτίμους προσπάθειας, τὰς ὁποίας μὲ πολὺν ὄντως ζῆλον

καταβάλλει ἡ παλαιοδιαθηκικὴ ἔρευνα καὶ ἐρμηνεία παρ' ἡμῖν. Πρέπει ὄντως νὰ ἐνταθῇ καὶ νὰ γίνῃ οὐσιαστικωτέρα ἢ συνεργασία τῶν δύο αὐτῶν κλάδων, ὥστε νὰ δημιουργηθῇ ἡ κατάλληλος ἀτμόσφαιρα διὰ μίαν πραγματικὴν δημιουργίαν καὶ εἰς τὸ πεδίον τοῦτο. Μᾶς προτρέπει εἰς τοῦτο ἡ ἀνεκτίμητος καὶ σεβασμία πατερικὴ ἐρμηνευτικὴ μας παράδοσις, ἥτις παρουσιάζει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ λιπαρὰν γνῶσιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

6. Ἀξία ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι καὶ ἡ στάσις τῆς Σχολῆς τῆς Οὐψάλα ἐναντι τοῦ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς σχετικῆς ἐρεύνης. Ἀπορρίπτουσα αὕτη τὴν χρῆσιν ψυχολογικῶν μεθόδων καὶ κατηγοριῶν τῆς συγχρόνου πραγματικότητος συναπορρίπτει καὶ τὸν ριζοσπαστικὸν ἀγνωστικισμόν, εἰς τὸν ὁποῖον ὀδηγεῖ ἡ χρῆσις των, καὶ τὸν ἀπροσδιόριστον μυστικισμόν ἢ τὴν ὑπὲρ τὸ δέον ἀπλοποίησιν τῶν πραγμάτων. Οὕτως οἱ ἐν λόγῳ ἐρευνηταὶ ἴστανται μετὰ δέους πρὸ τοῦ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ. Ἀρκοῦνται διὰ τοῦτο εἰς τὸν τονισμόν τῶν στοιχείων ἐκείνων τῆς προσωπικότητός του τὰ ὁποῖα βοηθοῦν εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ ἔργου ἢ τῆς διδασκαλίας του, ὅπως πχ. τὴν μεσσιανικὴν περὶ ἑαυτοῦ συνείδησιν τοῦ Ἰησοῦ. Διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ προβλήματος Ἰησοῦ ὑπογραμμίζουσι τὴν ἀνάγκην ὠρισμένων προϋποθέσεων, αἱ ὁποῖαι δὲν ὑπάγονται εἰς τὰ «θετικὰ» καὶ «ἀντικειμενικὰ» στοιχεῖα τῆς συνήθους ἱστορικῆς ἐρεύνης. Ὡς τοιαῦτα στοιχεῖα θεωροῦνται μετὰξὺ τῶν ἄλλων ἡ ἀναγωγὴ εἰς διαστάσεις πέραν καὶ ὑπεράνω παντός, ὅπερ δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν μὲ ἱστορικὰς παραστάσεις καὶ μεθόδους τῶν σχετικῶν ἐπιστημῶν, ἡ «ἀνοικτότης» καὶ ἡ διαίσθησις τοῦ ἐρευνητοῦ, ἡ ὀξύτης ἀκροάσεως τῆς ἰδιουτυρίας, τῆς παραδοξότητος καὶ τὸ μὴ προηγούμενον τοῦ ἀντικειμένου ἐρεύνης. Ἀτυχῶς ὅμως δὲν προχωρεῖ περισσότερον ἢ ὁμολογία αὕτη. Δὲν τολμᾷ ἀκόμη νὰ γίνῃ ὁμολογία πίστεως καὶ ἐν πίστει θεᾶς τῆς «ἀποφατικότητος» τοῦ μυστηρίου τοῦ Ἰησοῦ.

7. Ἐτερον σημαντικὸν στοιχεῖον εἶναι ἡ κατανόησις τῆς ἀνάγκης νὰ μελετηθῇ ἡ ἐκκλησιολογία τῆς Καινῆς Διαθήκης. Βεβαίως ἡ ἔρευνα γίνεται πάντοτε ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν συνειδητῶς ἢ ἀσυνειδήτως δρωσῶν προτεσταντικῶν ἀντιλήψεων. Τοῦτο καθίσταται ἐμφανὲς πχ. εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ Μυστηρίου τῆς Θ. Εὐχαριστίας ἢ καὶ τοῦ Κλήρου ἐν μέρει. Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει τονίζονται ἀπόψεις, αἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ χαιρετισθῶσι μετὰ πολλῆς ἱκανοποιήσεως ἀπὸ ὀρθοδόξου πλευρᾶς, διότι φανερώουν, ὅτι ἡ ἐν Οὐψάλα καινοδιαθηκικὴ ἔρευνα κατορθώνει νὰ ἀνακαλύπτῃ ὅ,τι ἢ προκατάληψις καὶ ἡ ἔμμονη εἰς ἐκ προτέρων ἀπόψεις ἐμποδίζει ἄλλους ἐρευνητὰς νὰ ἴδουσι εἰς τὴν Κ.Δ. Οὕτως ὁ τονισμὸς τοῦ χαρακτηῆρος τῆς ἱερωσύνης ὡς συνεχείας τοῦ ἔργου τοῦ Ἰησοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ δὴ ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς σαρκώσεώς του· ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἀναγκαιότητος τοῦ Κλήρου ὡς συνδετικοῦ παράγοντος μετὰξὺ τῆς ἐν οὐρανοῖς Κεφαλῆς καὶ τοῦ ἐπὶ γῆς σώματός της· ἡ σημασία τοῦ Κλήρου ὡς ἐκπροσωποῦντος τὸν Θεὸν παρὰ τῷ λαῷ καὶ τὸν λαὸν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· ἡ ἀναγ-

καιότης τοῦ Κλήρου παρὰ τὴν ὑφισταμένην γενικὴν ἱερωσύνην τῶν πιστῶν, ἧτις δὲν καταργεῖ, ἀλλὰ προϋποθέτει τοῦτον κλπ., ἀποτελοῦν πορίσματα ἀξιόλογα, φρονοῦμεν, διὰ τὸ κλῆμα ἐντὸς τοῦ ὁποίου δρᾶ καὶ κινεῖται ἡ ἐν λόγῳ Σχολή. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ λατρείᾳ. Ἄρκει νὰ σημειώσωμεν τὴν ὑποστηριζομένην ἄποψιν περὶ τοῦ *Christus praesens* ἐν τῇ λατρείᾳ καὶ ἐν τῷ παρόντι καὶ ὄχι μόνον κατὰ τὸ παρελθὸν ἢ εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα, ἧτις ἄποψις θέτει τὴν Σχολὴν ἀντιμέτωπον τοῦ Cullmann κ. ἄ. Οὕτω μυστήρια, λατρεία, Κλήρος κλπ. μελετῶνται ἐν τῇ καινοδιαθηκικῇ ἐκκλησιολογίᾳ μετὰ διειδυτικότητος οὐ τῆς τυχούσης. Ταῦτα δὲ τὰ στοιχεῖα ἀποτελοῦν τὸ ἐνεργητικὸν τῆς Σχολῆς εἰς τὰς προσφάτους ἐρεῦνας καὶ καθιστοῦν τὴν ἐκ τοῦ σύνεγγυς καλλιτέραν γνωριμίαν τῆς πολλοῦ ἀξίαν καὶ ἀπὸ ὀρθοδόξου πλευρᾶς.

Περαίνοντες τὰς βραχείας ταύτας παρατηρήσεις δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι ἡ καινοδιαθηκικὴ ἔρευνα ἐν Οὐψάλα ἀγωνίζεται νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν κακὴν κληρονομίαν τοῦ παρελθόντος προσπαθοῦσα νὰ μὴ προσκολληθῇ εἰς τὸ ἄρμα τοῦ συγχρόνου θεολογικοῦ φιλελευθερισμοῦ καὶ δὴ τοῦ γερμανικοῦ, τὰς ἀκρότητας τοῦ ὁποίου καταπολεμεῖ ἐπιτυχῶς. Εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τῆς Σχολῆς εἶναι καὶ τὸ ὅτι αὕτη καταπολεμεῖ καὶ τὴν ἀκρότητα τῆς Σουηδικῆς Ἐκκλησίας (καὶ ὄχι μόνον αὐτῆς), ἡ ὁποία ἀποτελεῖ συνέπειαν τῆς ὑποταγῆς τῆς εἰς τὸ κράτος καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς συγχρόνου κοινωσίας, ἧτοι τῆς ἀναδείξεως γυναικῶν εἰς τὸν βαθμὸν τῆς ἱερωσύνης, καίτοι αὕτη δὲν ἔχει τὸν μυστηριακὸν χαρακτῆρα παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ. Ἡ ἀπόκλισις αὕτη μὴ στηριζομένη εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην εὕρισκε καὶ εἰς τὴν Σχολὴν τὸν ἰσχυρὸν πολέμιόν τῆς, ἐκτὸς τῆς ἄλλης ἀντιδράσεως, τὴν ὁποίαν ἀλλαχόθεν συναντᾷ. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν αὐτὴν καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο δικαιολογεῖται ἡ ἐπιφυλακτικότης τῆς Σχολῆς ἐναντι τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ζηλότυπος φροντίς τῆς διὰ τὴν ἐλευθερίαν ἐρεύνης δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀστήρικτος.

Ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ ἐν κατακλείδι νὰ ὑποβάλωμεν καὶ μίαν πρότασιν καὶ εὐχὴν: Ἡ Ὄρθοδοξος Ἐρμηνευτικὴ Θεολογία εἶναι ἐλάχιστα γνωστὴ ἐν Οὐψάλα καὶ γενικώτερον ἐν Σκανδιναβίᾳ. Μία ἀμοιβαία γνωριμία ἀμφοτέρων καὶ δὴ μία προβολὴ τῆς Ὄρθοδόξου Ἐρμηνευτικῆς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ἀφορμὴ πολλῶν ζυμώσεων γονίμων καὶ ὠφελείας οὐκ ὀλίγης πρόξενος.